ՄԱՐԴԿԱՆՑ ԹՐԱՖԻՔԻՆԳԻ ՀԵՏ ԿԱՊՎԱԾ ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՔՆՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Մեթոդական ձեռնարկ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ներածություն 3

Գլուխ 1. Քրեածին ելակետային իրավիճակների բացահայտումը և գնահատումը 9

Գլուխ 2. Վարկածների առաջադրումը և մշակումը 15

Գլուխ 3. Քննության պլանավորման առանձնահատկությունները և փոխգործողությունների կազմակերպումը 18

Գլուխ 4. Առանձին քննչական գործողությունների անցկացման մարտավարությունը 25

1. Շինությունների և տեղանքի հատվածների զննության մարտավարությունը 26

2. Հետազոտման մարտավարությունը 29

3. Ձերբակալման մարտավարությունը 32

4. Հարցաքննության մարտավարությունը 36

5. Առերեսման մարտավարությունը 49

6. Խուզարկության և առգրավման մարտավարությունը 51

7. Ճանաչման նպատակով ներկայացնելու մարտավարությունը 54

8. Ցուցմունքները տեղում ստուգելու մարտավարությունը 55

9. Դատական փորձաքննությունների նշանակման և անցկացման մարտավարությունը 56

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Խորհրդային Միության փլուզ[illegible] հետո Հայաստանի Հանրապետության անկախացումը իր դրական [illegible]ությունների հետ մեկտեղ առաջ բերեց արտերկրից կրկնօրինակված [illegible]ք արատներ, ինչպիսիք են մարմնավաճառության և թմրամոլության [illegible]ումը: Այս չարիքները ներխուժեցին հասարակության առօրյա՝ հետզհետե խեղաթյուրելով հասարակության բարոյական կերպարը և դառնալով սովորական երևույթներ: Փլուզմանը հաջորդած ՀՀ սահմանների բացումը և բարիդրացիական հարաբերությունների կերտումը արտասահմանյան երկրների հետ հնարավորություն տվեցին ՀՀ որոշ քաղաքացիների եկամտաբեր աշխատանք փնտրել արտերկրում: Վերջիններս արտերկիր էին մեկնում հիմնականում առևտրային գործունեություն ծավալելու նպատակով, սակայն գտնվեցին նաև այնպիսիք, որոնք, չկարողանալով արդյունավետ կազմակերպել իրենց գործունեությունը, կամ բարոյականությունից բարձր դասելով նյութական շահը, արտերկրում սկսեցին զբաղվել մարմնավաճառությամբ: Այն ավելի հեշտ և անհամեմատ եկամտաբեր գործունեություն էր, ինչը դրդեց ոմանց, չբավարարվելով սեփական մարմնավաճառության եկամուտներով, շահադիտական նպատակով հավաքագրել և արտերկիր պոռնկության փոխադրել նաև իրենց հարևաններին, ծանոթներին, երբեմն՝ նույնիսկ հարազատներին:

Պատահական չէ, որ ՀՀ-ից թրաֆիքինգ իրականացնողները հիմնականում կանայք են, ովքեր իրենց արտագնա գործունեությունն սկսել են որպես առևտրականներ, իսկ նպատակակետ երկրները՝ Թուրքիան, ԱՄԷ, այն երկրներն են, որոնք բարենպաստ են առևտրային գործունեություն ծավալելու համար:

Փաստացի մարդկանց թրաֆիքինգ իրականացնողների վերաբերյալ տեղեկությունները իրավապահ մարմիններում ստացվել են 1994թ.-ից ի վեր, սակայն այդ ժամանակ դեռևս գործածության մեջ չէր «թրաֆիքինգ» հասկացությունը և ՀՀ իրավապահ մարմինները, նմանեցնելով այդ արարքը «կավատություն» հանցատեսակին, պատասխանատվության էին ենթարկում թրաֆիքինգ իրականացնողներին ՀՀ քրեական օրենսգրքի կավատությամբ զբաղվելու համար նախատեսված հոդվածով, որը պատիժ էր սահմանում ազատազրկման ձևով՝ առավելագույնը հինգ տարի ժամկետով: Հոդվածի պատժաչափը բնականաբար չէր արտացոլում արարքի ծանրությունը, բացի դրանից, դատարանում հաշվի էր առնվում այն հանգամանքը, որ հանցագործություն կատարողները կանայք էին, անչափահաս երեխայի խնամակալ, ինչը հնարավորություն էր տալիս ձերբակալված թրաֆիքինգ իրականացնողներին կարճ ժամանակ անց հայտնվել ազատության մեջ և շարու-

նակել իրենց հանցավոր գործունեությունը՝ թեև իրավապահ մարմինների ղեկավարությունն ի սկզբանե ար… ուշադրության էր արժանացնում հենց այստեսակ կավատության դե…ացահայտումը, որոնք հաշվետվություններում տարրանջանտվում էին… արտագնա կավատության դեպքեր:

Թրաֆիքինգի երևույթի և ա…նցատեսակի մասին խոսակցությունները ՀՀ-ում սկսվեցին 2000…րբ Հայաստանը միացավ ՄԱԿ-ի «Անդրազգային կազմակերպված հանցավորության դեմ կոնվենցիային»:

Հայաստանի Հանրապետությունից շահագործման նպատակով մարդկանց ապօրինի փոխադրման, տեղափոխման ու առուվաճառքի (թրաֆիքինգ) հետ կապված հարցերն ուսումնասիրելու և առաջարկություններ ներկայացնելու նպատակով 2002թ.-ի հոկտեմբերի 14-ին ՀՀ Վարչապետի թիվ 591-Ա որոշմամբ ստեղծվեց «ՀՀ թրաֆիկինգի դեմ պայքարի հարցերով միջգերատեսչական հանձնաժողով»: Այն գործում էր Հայաստանի Հանրապետության Արտաքին գործերի նախարարության համակարգմամբ և ընդգրկում բոլոր շահագրգիռ գերատեսչությունների ներկայացուցիչներին, Հայաստանի Հանրապետության Ազգային Ժողովի և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության աշխատակազմերի փորձագետներին, ինչպես նաև հասարակական կազմակերպությունների ներկայացուցիչներին:

Կարճ ժամանակահատվածում կազմվեց գործողությունների պլան երեք հիմնական ուղղություններով.

- Իրավիճակի ուսումնասիրություն և գնահատում
- Հասարակության իրազեկվածության բարձրացում և
- ՄԱԿ-ի Անդրազգային կազմակերպված հանցավորության դեմ կոնվենցիայի վավերացմանը և ազգային օրենսդրությունը կոնվենցիայի պահանջներին համապատասխանեցմանն ուղղված քայլերի իրականացում:

Արդյունքում 2003 թվականի մարտի 25-ին ՀՀ Ազգային Ժողովի կողմից վավերացվեց ՄԱԿ-ի Անդրազգային կազմակերպված հանցավորության դեմ կոնվենցիան և դրան կից երկու կամընտիր արձանագրությունները՝ «Մարդկանց, հատկապես կանանց և երեխաների առևտրի կանխարգելման, արգելման և պատժի մասին» և «Ցամաքով, ծովով և օդով միգրանտների անօրինական փոխադրումների դեմ», իսկ արդեն 2003թ. օգոստոսի 1-ին ՀՀ Քրեական օրենսգրքում ավելացվեց նոր 132 հոդվածը «Մարդկանց առևտուրը» վերնագրով, որում փորձ կատարվեց հստակեցնել «թրաֆիքինգ» հանցագործության սահմանումը և ավելի խիստ պատժաչափեր նախատեսել այս հանցատեսակի համար, քան՝ կավատության:

Այս հոդվածը լի էր թերություններով: Այն ամբողջությամբ չէր արտացոլում թրաֆիքինգի էությունը, պատժ[illegible]ները չափազանց փոքր էին և հոդվածի ձևակերպումը մի շարք բառ[illegible]ներ էր ստեղծում հետաքննության, նախաքննության, ինչպես նաև դա[illegible]ության ընթացքում:

Թրաֆիքինգի դեմ պայքարի ո[illegible]ամբ տարբեր գերատեսչությունների կողմից իրականացվող պայքա[illegible]անոնակարգելու և առկա բացերը վերացնելու նպատակով թրաֆիքինգի հարցերով հանձնաժողովի կողմից մշակվեց և 2004 թ. հունվարի 15-ին ՀՀ կառավարության թիվ 58-Ն որոշմամբ հաստատվեց «մարդկանց շահագործման (թրաֆիքինգի) դեմ պայքարի կազմակերպման հայեցակարգը և 2004-2006 թվականների ազգային ծրագիրը:

Ազգային ծրագիրն ընդգրկում էր գործունեության այնպիսի ուղղություններ, ինչպիսիք են՝

- հանրապետությունում մարդկանց շահագործման (թրաֆիքինգի) հարցերով օրենսդրական դաշտի կատարելագործումը,
- հանրապետությունում և դրանից դուրս մարդկանց շահագործման (թրաֆիքինգի) տարածման աստիճանի ուսումնասիրումը,
- կանխարգելիչ միջոցառումների իրականացումը,
- մարդկանց շահագործման (թրաֆիքինգի) զոհերին աջակցելու և նրանց պաշտպանությանն ուղղված ծրագրերի իրականացումը:

Ծրագրի շրջանակներում 2004թ.-ին Հայաստանի Հանրապետության Գլխավոր Դատախազությունում և Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր Հայաստանի Հանրապետության Ոստիկանությունում ստեղծվեցին մարդկանց շահագործման (թրաֆիքինգի) դեմ պայքարի հատուկ մասնագիտացված ստորաբաժանումներ:

2005թ.-ի մայիսի 16-ին ՀՀ միացավ ԵԽ «Մարդկանց թրաֆիկինգի դեմ պայքարի միջոցների մասին» կոնվենցիային:

Վավերացվեց ՄԱԿ-ի «Երեխայի իրավունքների մասին» կոնվենցիան:

Համապատասխան փոփոխություններ կատարվեցին ՀՀ Աշխատանքային օրենսգրքում:

2006թ.-ի հունիսին վերախմբավորվեց Հայաստանի Հանրապետության Քրեական օրենսգրքի 132-րդ «Մարդու առևտուրը» հոդվածը՝ նոր տարբերակով, որով առավել հստակ և ամբողջական կերպով է սահմանվում թրաֆիքինգի հանցակազմը: Ավելացվեց նաև նոր՝ 132.1 հոդվածը, որը սահմանում է առավել խիստ պատժամիջոցներ մարդկանց անմիջական

շահագործմամբ զբաղվողների նկատմամբ: Նշված հոդվածները գործում են մինչ օրս:

Ներկայումս ՀՀ Քրեական օր տարանջատված են «Շահագործման նպատակով մարդուն հավաք, փոխադրելը, հանձնելը, թաքցնելը կամ ստանալը» և «Մարդուն պ ության կամ սեռական շահագործման այլ ձևերի մեջ, հարկադիր աշ նքի կամ ծառայությունների ներգրավելը, կամ ստրկության, կամ ստրկությանը նմանվող վիճակի մեջ դնելը կամ պահելը» առանձին, համապատասխանաբար 132 և 132 պրիմ հոդվածներում: Այս հոդվածների պատժաչափերի համեմատությամբ նկատելի է, որ շահագործման նպատակով մարդուն հավաքագրելու, փոխադրելու, հանձնելու, թաքցնելու կամ ստանալու համար նախատեսված է քիչ ավելի մեղմ պատիժ:

Մարդկանց շահագործման (թրաֆիքինգի) կանխարգելման համար ձեռնարկվել են տարբեր միջոցներ: Դրանք են՝ անօրինական միգրացիայի հարցերի, արտագնա աշխատանքների կազմակերպման օրենսդրական կարգավորումը, թրաֆիքինգի վտանգի մասին բնակչության իրազեկության բարձրացումը, մարդկանց շահագործման (թրաֆիքինգի) հարցերով զբաղվողների ուսուցման կազմակերպումը, ռիսկային խմբերի տնտեսական խթանումը, ինչպես նաև հասարակության հետ անմիջական աշխատանքը՝ զոհերի հայտնաբերման և նրանց նկատմամբ բնակչության հանդուրժողական վերաբերմունքի ձևավորման համար:

Թեև թրաֆիքինգի դեմ պայքարի հարցերով միջգերատեսչական հանձնաժողովի աշխատանքները բավականին արդյունավետ էին, սակայն ակնհայտ էր հանձնաժողովի կարգավիճակը բարձրացնելու անհրաժեշտությունը:

Հանձնաժողովին չէր վերապահված կառավարական կառույցների աշխատանքները համակարգելու իրավասությունը, նրա որոշումները չէին կարող պարտադիր լինել նախարարությունների համար, իսկ դրանք ներկայացնող ՀՀ մարդկանց շահագործման (թրաֆիքինգի) հարցերով հանձնաժողովի անդամների ոչ-բարձր կարգավիճակը թույլ չէր տալիս զգալիորեն ազդել միջոցառումների կատարման գործընթացի վրա:

Ելնելով վերոգրյալից, Հանրապետության վարչապետի 2007 թվականի դեկտեմբերի 6-ի թիվ 861-Ա որոշմամբ ստեղծվեց Հայաստանի Հանրապետությունում մարդկանց շահագործման (թրաֆիքինգի) հարցերով խորհուրդ՝ Հայաստանի Հանրապետության փոխվարչապետի նախագահությամբ, և ուժը կորցրած է ճանաչվեց Հայաստանի Հանրապետության վարչապետի 2002 թվականի հոկտեմբերի 14-ի «Միջգերատեսչական հանձնաժողով ստեղծելու մասին» թիվ 591-Ա որոշումը:

Խորհրդի անդամներ նշանակվեցին բոլոր շահագրգիռ նախարարությունների և գերատեսչությունների [illegible]վարները: Նախկին հանձնաժողովի անդամները ներգրավվեցին Խ[illegible] ընթացիկ աշխատանքները կազմակերպելու նպատակով ստեղծվա[illegible]ատանքային խմբում:

Խորհրդի և աշխատանքային խ[illegible]ողմից մշակվեց 2007-2009 թվականների ազգային ծրագրի նախա[illegible]րը հաստատվեց 2007թ.-ի դեկտեմբերի 6-ին ՀՀ վարչապետի թիվ 1598-Ն որոշմամբ:

Ծրագրում ներկայացված ռազմավարություններն ու գործողություններն ուղղված են մարդկանց շահագործման (թրաֆիքինգի) դեմ պայքարի արդյունավետ կազմակերպմանը և ներառում են 7 հիմնական բաժին՝

1) մարդկանց շահագործման (թրաֆիքինգի) քրեականացում. օրենսդրության և օրենքների կիրառում,
2) մարդկանց շահագործման (թրաֆիքինգի) կանխարգելում,
3) մարդկանց շահագործման (թրաֆիքինգի) զոհերի պաշտպանություն և աջակցություն,
4) համագործակցություն,
5) ուսումնասիրությունների կատարում,
6) կառավարում և համակարգում,
7) մոնիթորինգ և գնահատում:

Վերջին տարիների ընթացքում թրաֆիքինգի դեմ պայքարը Հայաստանի Հանրապետությունում առավել արդյունավետ է ընթանում: Որպես վերջին նվաճում կարելի է նշել 2008թ.-ի նոյեմբերի 8-ին ՀՀ կառավարության թիվ 1385-Ա որոշմամբ հաստատված՝ Մարդկանց շահագործման՝ թրաֆիքինգի ենթարկված անձանց ազգային ուղղորդման կարգը: Այն եզակի է իր ձևով և արդյունավետ գործածության մեջ:

Ուղղորդման կարգով են սահմանվում ՀՀ պետական կառավարման լիազորված մարմինների, հասարակական կազմակերպությունների միջև թրաֆիքինգի զոհերի ուղղորդման, զոհերի, ինչպես նաև հանցագործությունների մասին տեղեկությունների փոխանակման ձևերը և ժամկետները ըստ երեք իրավիճակների.

ա. ՀՀ քաղաքացի հանդիսացող թրաֆիքինգի ենթարկված կամ ենթարկման վտանգի տակ հայտնված զոհը հայտնաբերման պահին գտնվում է ՀՀ-ում,

բ. ՀՀ քաղաքացի հանդիսացող թրաֆիքինգի ենթարկված կամ

ենթարկման վտանգի տակ հայտնված զոհը հայտնաբերման պահին գտնվում է օտարերկրյա պետ[illegible]նում,

գ. օտարերկրյա պետության [illegible]ացի հանդիսացող թրաֆիքինգի ենթարկված կամ ենթարկ[illegible]տանգի տակ հայտնված զոհը հայտնաբերման պահին գտնվո[illegible]-ում:

Ուղղորդման կարգով նախա[illegible]ծ՝ զոհերի աջակցության և դրա համակարգման համար լիազորված մարմինն է ՀՀ ԱՍՀՆ, իսկ թրաֆիքինգ հանցագործության դեմ պայքարի համար հիմնական լիազորված մարմինը՝ ՀՀ Ոստիկանությունը:

Ինչպես նշվեց վերը, հիմնական դեպքերում Հայաստանը թրաֆիքինգի սկզբնաղբյուր երկիր է, սակայն արձանագրվել են նաև ներքին թրաֆիքինգի եզակի դեպքեր, ինչպես նաև դեպքեր, երբ Հայաստանը հանցավոր տարրերի կողմից օգտագործվել է որպես տարանցիկ կամ նպատակակետ երկիր: Հայաստանի համար աշխատանքային թրաֆիքինգի առումով հիմնական նպատակակետ երկիրն է ՌԴ-ը, իսկ սեռական շահագործման առումով նպատակակետ երկիր են շարունակում մնալ ԱՄԷ-ն և Թուրքիան: Դեպի Թուրքիա ՀՀ քաղաքացիները փոխադրվում են Վրաստանով, իսկ դեպի ԱՄԷ՝ ուղիղ չվերթով կամ ՌԴ-ով:

Ընդհանուր առմամբ հավաքագրման և փոխադրման ընթացքում չեն կիրառվում բռնության այն դաժան ձևերը, որոնք տեղ են գտել սկզբնաղբյուր հանդիսացող այլ երկրներում: Հայաստանում չեն առևանգում մարդկանց, նրանց նկատմամբ չի իրականացվում բռնություն կամ սպառնալիք, և հիմնական դեպքերում հավաքագրումն ու հետագա փոխադրումը կատարվում են արտերկրում մեծ գումարներ վաստակելու գայթակղության ազդեցության ներքո, ինչը փաստացի խաբեություն է: Հիմնական բռնությունը կիրառվում է արդեն բուն շահագործման ընթացքում:

Թրաֆիքինգի դեմ պայքարը պահանջում է լինել բազմակողմանի, փոխհամագործակցված և համարժեք այն ձևերին, որ օր-օրի կատարելագործվում են հանցավոր տարրերի կողմից:

ԳԼՈՒԽ 1.
ԵԼԱԿԵՏԱՅԻՆ ՔՐԵԱԿԱՆ ԻՐԱՎԻՃԱԿՆԵՐԻ ՀԱՅՏՆԱԲԵՐՈՒՄԸ ԵՎ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄԸ

Տվյալ կարգի քրեական գործերի բացահայտման և դրան հաջորդող քննության առանձնահատկությունն այն է, որ քրեական գործի հարուցումը ամենից հաճախ տեղի է ունենում օպերատիվ-հետախուզական նյութերի իրացման ընթացքում: Ելնելով դրանից, նպատակահարմար է խոսել ոչ թե ելակետային քննչական իրավիճակների, այլ՝ ելակետային քրեական իրավիճակների մասին:

Քրեական իրավիճակների ի հայտ բերման և ելակետային տեղեկությունների ձևավորման նկատմամբ մեթոդական մոտեցումների կիրառումը իրականացվում է ստուգիչ գործողությունների անցկացման միջոցով, որոնցից, տվյալ կարգի քրեական գործերով, հիմնականներն են հանդիսանում՝ քաղաքացիների հարցախույզը, տեղեկությունների հավաքումը, վերահսկելի գնումը (օրինակ՝ սեռական ծառայությունների), օպերատիվ ներդրումը, օպերատիվ փորձարարությունը, դիտարկումը, շինությունների հետազոտումը, հեռախոսային խոսակցությունների գաղտնալսումները:

Որպես մարդկանց տեղաշարժի (փոխադրման) նկատմամբ անլուր հսկողության միջոց, վերահսկելի մատակարարման իրականացումը քրեական գործարքի երկրորդ կողմի (գնորդի) բացահայտման նպատակով, փոխադրման բուն փաստի և նպատակակետի հետագծմամբ, անիմաստ է, քանի որ այդպիսի գործողությունները ներառվում են դիտարկման անցկացմամբ, ինչն առավել նպատակահարմար է, հատկապես որ մարդու տեղաշարժի (փոխադրման) ժամանակ կարող է փոխվել երթուղին, վերջնական նպատակակետը և այլն: Իսկ քրեական գործարքի մեջ ներգրավված անձանց ի հայտ բերումը կարելի է ապահովել տուժողների հարցախույզի (հարցաքննության), կասկածյալներին նրանց ճանաչման ներկայացնելու միջոցով:

Պլանավորվող օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումներն անհրաժեշտ է դիտարկել այն խնդիրների համատեքստում, որոնք կարող են լուծվել դրանց անցկացման ընթացքում: Այլ կերպ ասած, այդ միջոցառումները պետք է ունենան վերջնական ապացուցողական ուղղվածություն և իմաստ:

Ինչպես ցույց է տալիս դատական պրակտիկան, քաղաքացիական շրջանառության մեջ նույնիսկ արգելված կամ սահմանափակված առարկաների և նյութերի վերահսկելի գնման օրինաչափությունը երբեմն կասկածի տակ է առնվում, իսկ մի շարք դեպքերում օպերատիվ աշխատակիցների համապատասխան գործողությունները որակվում են որպես սադրանք (պրո-

վակացիա): Կան բոլոր հիմքերը՝ ենթադրելու, որ թրաֆիքինգի հետ կապված քննարկվող միջոցառումների անացումը կառաջացնի ոչ միայն բացասական արձագանք հասարա ան մեջ, այլև հնարավոր քրեական հետապնդում օպերատիվ աշխատ րի կամ նրանց օգնող գաղտնի աշխատակիցների նկատմամբ՝ մա ց թրաֆիքինգի մեղադրանքով: Շուկայական վերափոխումներին ուղ բարքերի անկման պայմաններում չի կարելի բացառել նաև հավան ւթյունը, որ այդպիսի օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումները կարող են իրականացվել «կենդանի» ապրանքի լայնածավալ առքուվաճառքը (մասնավորապես սեռական շահագործման նպատակով) քողարկելու համար:

Սեռական ծառայությունների մատուցման ոլորտում կազմակերպված հանցավոր գործունեության դեմ պայքարի պրակտիկան լայն հնարավորություններ է բացում այնպիսի օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների մասնագիտական յուրացման համար, ինչպիսիք են օպերատիվ ներդրումը և օպերատիվ փորձարարությունը: Օրինակ, օպերատիվ փորձարարությունը, որը մեկնաբանվում է որպես հանցավոր մտահղացումներ հայտնաբերող և (կամ) իրականացնող անձանց ի հայտ բերելու և մերկացնելու նպատակով հատուկ ստեղծված և կառավարվող իրավիճակի նկատմամբ հսկողության միջոցառում, թույլ է տալիս փաստագրել, նախականխել և կանխարգելել օրինախախտների, այդ թվում՝ մարդկանց թրաֆիքինգով զբաղվողների գործողությունները, անձի նկատմամբ հանցավոր ոտնձգությունների նախապատրաստման և իրականացման վաղ փուլերում:

Օպերատիվ-հետախուզական փաստագրման ընթացքում կարող են օգտագործվել նաև օրենքով թույլատրված այլ օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների հնարավորությունները, մասնավորապես՝ փոստային առաքումների, հեռագրային և այլ հաղորդագրությունների նկատմամբ հսկողությունը, կապի տեխնիկական ուղիներից տեղեկությունների դուրսբերումը:

Քրեական իրավիճակի ի հայտ բերումը կարող է տեղի ունենալ տուժողի կամ վերջինիս ազգականների, երրորդ անձանց կամ իրավապահ մարմինների աշխատակիցների նախաձեռնությամբ: Տուժողի հայտարարությունը կարող է ստացվել հավաքագրված կամ առևանգված անձի՝ նրա պահման կամ աշխատանքի վայրից փախուստի դեպքում: Հայտարարություն ստացվելու դեպքում տուժողը պետք է մանրամասն հարցման ենթարկվի՝ նրա առևանգման կամ հավաքագրման, փոխադրման, առքուվաճառքի և նրա ստրկական աշխատանքի օգտագործման բոլոր հանգամանքների պարզմամբ: Անհրաժեշտ է նաև նրան ենթարկել բժշկական զննման՝ ծեծի, խոշտանգման, կապկպված վիճակում պահելու, բռնաբարության և այլնի հետքերը մարմնի վրա պարզելու նպատակով:

Այնուհետև անհրաժեշտ է լուծել տուժողին պաշտպանելու հարցը, նախատեսել անվտանգության միջոց[illegible]չպես հայտնի, այնպես էլ նրա ազգականների նկատմամբ: Ինչ[illegible]որձը ցույց է տալիս, հանցավոր գործունեության սուբյեկտները և [illegible]հետ կապված անձինք ճգնում են ազդեցություն գործել թրաֆիքինգ[illegible]րի, ինչպես նաև նրանց ազգականների վրա: Տուժողների և վկան[illegible]ատմամբ անվտանգության միջոցների ոչ-ճիշտ ժամանակին ձեռն[illegible] հանգեցնում է հանցագործների հետ նրանց շփման: Դրանից հետո տուժողները հրաժարվում են ավելի վաղ տված իրենց ցուցմունքներից, օրինակ՝ գյուղատնտեսական աշխատանքներում շահագործվելու վերաբերյալ: Քրեական գործի հարուցման առումով ստեղծվում է փակուղային իրավիճակ և ամենի պատճառը տուժողների և վկաների նկատմամբ անվտանգության միջոցների ոչ-ճիշտ ժամանակին ձեռնարկումն է:

Նախաքննության առումով, հատկապես սկզբնական փուլում, բավականին խնդրահարույց է այն իրավիճակը, երբ նման հանցագործության մասին տուժողի (զոհի) հայրենիքում հայտնում են նրա ազգականները: Նախաքննության սկզբնական փուլի հիմնական բարդությունը կայանում է հետևյալն պարզելու մեջ.

1. տուժողի և նրա ենթադրյալ հավաքագրողի շփումների փաստը,
2. տուժողի կողմից իր բնակության երկրի սահմանը հատելու փաստը,
3. տուժողի այլ մարզ տեղափոխելու (կամ հարկադրաբար փոխադրելու) և որպես ստրկական աշխատուժ օգտագործելու փաստը,
4. տուժողի այլ երկրում կամ մարզում գտնվելու փաստը, ուր նա փոխադրվել էր հավաքագրումից կամ առևանգումից հետո, և որտեղ նրան շահագործել են որպես ստրուկի:

Հարազատներից նշված հաղորդման ստացման դեպքում պետք է ստույգ պարզել, թե որտեղ է գտնվում առևանգված կամ հավաքագրված անձը, իրականացնել հետախուզական համալիր միջոցառումներ, ստանալ թրաֆիքինգի փաստացի ապացույցներ, դրանք օգտագործել որպես հիմք քրեական գործի հարուցման համար:

Հետախուզման տվյալ ուղղությունը նպատակահարմար է իրականացնել բացառապես գաղտնի միջոցներով, քանի որ օպերատիվ-քննչական գործունեության ակտիվության վաղաժամ ցուցադրումը կարող է հանգեցնել տեղեկությունների արտահոսքի և դրան հաջորդող՝ հանցավոր գործունեության հետքերի թաքցման: Հետախուզման վաղաժամ բացահայտ դարձնելը կարող է ունենալ հետևյալ հետևանքները.

1. առևանգված կամ հավաքագրված տուժողի (զոհի) սրանություն,

2. առևանգվածի փոխադրումը մի վայր, որը հայտնի չէ քննություն իրականացնող սուբյեկտին,

3. հավաքագրման գործունեության դադարեցում, հավաքագրողի, միջնորդի հետկանչում, հանցավոր գործունեությունը քողարկելու այլ գործողություններ:

Թրաֆիքինգի և անձի շահագործման մասին հաղորդումները կարող են ստացվել ոչ-կառավարական, հասարակական կազմակերպության կողմից, ուր փախուստից հետո դիմել է հավաքագրված կամ առևանգված անձը: Տվյալ իրավիճակում հասարակական կազմակերպության աշխատակիցների օգնությունը կարող է օգտագործվել քննություն իրականացնողի և տուժողի միջև փոխվստահության հարաբերությունների ստեղծման համար: Հասարակական կազմակերպության հաղորդումը մասամբ ազատում է տուժողին ժամանակավորապես ապաստանելու խնդրից, հատկապես՝ տվյալ տարածաշրջանում զոհերի համար րեսական ապաստարանի բացակայության դեպքում, սակայն չի բացառում տուժողի և ոչ-կառավարական կազմակերպության աշխատակիցների նկատմամբ անվտանգության միջոցների կիրառումը իրավապահ մարմինների կողմից:

Թրաֆիքինգի հատկանիշների հայտնաբերումը հաճախ տեղի է ունենում այլ նյութերով աշխատելու ընթացքում: Իրավապահ մարմինների աշխատակիցների նախաձեռնությամբ քրեական իրավիճակի բացահայտումը ենթադրում է նրանց կողմից նպատակաուղղված օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների իրականացում: Ստուգման միջոցառումների իրականացման ժամանակ հարկ է հաշվի առնել, որ թրաֆիքինգի գործունեության ամբողջ բազմազանությունը բաժանվում է երկու համեմատաբար ինքնուրույն ուղղությունների. թրաֆիքինգի մասնակի հանցավոր գործունեություն և նմանատիպ ամբողջական հանցավոր գործունեություն:

Հավաքագրման և փոխադրման փուլերում թրաֆիքինգը ճանաչելը գործնականորեն անհնար է, իսկ եթե նույնիսկ արձանագրվող գործողություններում դրսևորվում են կասկածելիության նշաններ, ապա հանցավոր գործունեության ապացուցողական բազան չափազանց աննշան է: Թրաֆիքինգի զոհերի մեծամասնությունը չի պատկերացնում այն փորձությունները, որ նրանց համար պատրաստված են նպատակակետ երկրում (եզակի բացառություններով): Ընդ որում հարկ է նշել, որ թրաֆիքինգ իրականացնողները արդյունավետ քննության համար իրապես խոցելի են դառնում միայն նպատակակետ երկրում կամ այն տարածաշրջանում, որտեղ տեղի է ունենում մարդկանց անմիջական շահագործումը:

Քրեական իրավիճակի նշանների հայտնաբերման ընթացքում նախնական (ահազանգային) տեղեկությո[illegible] աղբյուր է դառնում ինքը տուժողը, նրա ազգականները կամ ծանոթն[illegible] պատճառով թրաֆիքինգի գործերով նախաքննության համար ընդո[illegible]են աշխատանքի նկատմամբ երկու մոտեցումներ. նախաքննություն գո[illegible]ւմ նրա ազգականներից ստացված տեղեկությունների հիման վրա, և ն[illegible]նություն օպերատիվ-հետախուզական գործունեության արդյունքում [illegible]ած տվյալների հիման վրա:

Տվյալ հանցագործությունների բացահայտման համաշխարհային փորձը հիմք է տալիս ենթադրելու, որ թրաֆիքինգի դեմ պայքարի առավել արդյունավետ մեթոդը հանցագործության դեպքի մասին օպերատիվ-հետախուզական և ֆինանսական ստորաբաժանումների աշխատակիցների կողմից կուտակված տեղեկությունների հիման վրա քննության անցկացման հնարավորությունն է՝ ինչպես տուժողների հայտարարությունների և որպես վկա տված ցուցմունքների հաշվի առմամբ, այնպես էլ առանց դրանց: Տվյալ տեսակի հանցագործությունների մեջ թրաֆիքինգ իրականացնողների մեղավորությունը հաստատող ապացույցների ամբողջ շարքը (սպեկտրը) հնարավոր է կուտակել միմիայն ապացուցման գործընթացում օպերատիվ-հետախուզական գործունեության արդյունքների ընդգրկման միջոցով:

Այսպիսով, տվյալ տեսակի հանցագործությունների բացահայտման և նախաքննության գործընթացների հիմքը պետք է կազմեն օպերատիվ-հետախուզական տեղեկությունները և թրաֆիքինգ իրականացնողների հանցավոր գործունեության փաստերի գրագետ, օրենքի վրա հիմնված փաստագրումը:

Հանցավոր գործունեության մեխանիզմի նշանների հայտնաբերման հիմնական ուղղություններն են՝

ա) մարդու կամ հոնորարի շուրջ կոնֆլիկտների մասին փաստերի հայտնաբերում օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների ընթացքում,

բ) մարդու անհետացման մասին պաշտոնական հաղորդումներով ստուգման նյութերի բովանդակության վերլուծություն,

գ) թրաֆիքինգի փաստի մասին տուժողների և հասարակայնության ներկայացուցիչների պաշտոնական հայտարարություններին արձագանքում,

դ) մարդկանց թրաֆիքինգի և սեռական աշխատանքի օգտագործման մասին թաքնված գովազդի նշաններ հայտնաբերելու նպատակով մասնավոր անձանց և կազմակերպությունների գովազդային գործունեության վերլուծություն,

ե) գիշերային ակումբներում և այլ հնարավոր թաքստոցներում կամ սեռական աշխատանքի շահագործման հավանական վայրերում ստուգայցերի անցկացում:

Սեռական աշխատանքի օգտագործման և մարմնավաճառությամբ զբաղվելու մեջ ներգրավվելու հետ կապված հանցավոր գործունեության նշանների հայտնաբերումը, կարող է ունենալ նաև խառը հանցակազմերի բացահայտման ընթացքում:

Թրաֆիքինգի և մարդկանց շահագործման հնարավոր նշանների մասին տեղեկությունների բնորոշ աղբյուրներ են՝

ա) գովազդային հայտարարությունները (ամսագրեր, թերթեր, ինտերնետ և այլն), որոնք անարժանահավաս շահավետ պայմաններով աշխատանք են առաջարկում արտերկրում՝ չնշելով աշխատանքի բնույթը,

բ) սաունաներում, մերսման սրահներում, զվարճանքի ակումբներում և նման այլ վայրերում ազատ ժամանցի անցկացման ապահովման վերաբերյալ կասկածելի ծառայությունների մատուցման մասին հայտարարությունները,

գ) դեսպանատների կամ հյուպատոսարանների վիզաների բաժնի, ինչպես նաև զբոսաշրջությամբ և արտերկրում աշխատանքի տեղավորմամբ զբաղվող ֆիրմաների տվյալների շտեմարանները,

դ) վերոնշյալ ընկերությունների, դեսպանատների և հյուպատոսարանների ներկայացուցիչները,

ե) սաունաների, մերսման սրահների, հյուրանոցների, բարերի, ակումբների, գովազդային գործակալությունների, աշխատանքի տեղավորման, բնակարանների վարձակալության գործակալությունների ներկայացուցիչները, նավահանգիստների և օդուղիների աշխատակիցները,

զ) ոչ-կառավարական, հասարակական կազմակերպությունների աշխատակիցները, ում դիմում են թրաֆիքինգի զոհերը կամ նրանց ազգականները,

է) այլ անձինք, ովքեր իրենց աշխատանքի բնույթով կամ պատահաբար ստացել են տեղեկություններ նշված փաստերի մասին, օրինակ՝ միգրացիոն ծառայության աշխատակիցները, ովքեր աշխատում են օտարերկրյա փախստականների հետ:

ԳԼՈՒԽ 2.
ՎԱՐԿԱԾՆԵՐԻ ԱՌԱՋ[illegible]ՈՒՄԸ ԵՎ ՄՇԱԿՈՒՄԸ

Տեղեկությունների քրեագիտա[illegible]երլուծության արդյունքները և տարբեր աղբյուրներից ստացված տվյա[illegible]համադրումը թույլ են տալիս առաջադրել և մշակել տարբեր կարգի [illegible]ծներ: Քննվող հանցավոր գործունեության մեխանիզմի տարբեր տարրերի մասին վարկածները բավականին սերտ կապված են արդյունավետ քննության ուղիների և ընթացակարգերի վերաբերյալ ենթադրությունների հետ:

Սուբյեկտների և նրանց կապերի մասին վարկածները հանդիսանում են հանցավոր գործունեության տարբեր տարրերի վերաբերյալ վարկածների առաջքաշման առանցքային ուղղությունը: Կազմակերպված հանցավոր խմբի պարագլխի և անդամների թրաֆիքինգին մասնակից լինելու մասին ենթադրությունը հանդիսանում է տվյալ ուղղության հիմնական և ամենահավանական վարկածներից մեկը: Տվյալ վարկածի հիմնավորությունը ստուգելու համար պլանավորվում է, օրինակ՝ ստուգում իրականացնել այնպիսի «ժամանցի կենտրոններում», որոնք վերահսկվում են որոշակի հանցավոր խմբավորման կողմից, և որտեղ կարող է շահագործվել տուժողը, որի անհետացման մասին հայտնել են ազգականները: Տուժողի հայտնաբերման դեպքում պլանավորվում է դատավարական միջոցների օգտագործմամբ տվյալ փաստի ամրագրումը:

Այլ դեպքում լիովին հիմնավորված կլինի վարկածն այն մասին, որ հանցավոր գործունեության կազմակերպիչը կին է, որը նախկինում զբաղվել է մարմնավաճառությամբ և ընկալել է տվյալ ուղղությամբ ուրիշի աշխատանքի շահագործման շահավետությունը: Տվյալ իրավիճակում լիովին հիմնավորված կլինի այն ենթադրությունը, որ հանցավոր գործունեության կազմակերպիչը նախկինում ենթարկվել է պատասխանատվության:

Հանցավոր գործունեության սուբյեկտի նախկինում պատասխանատվության ենթարկված լինելու վարկածը ոչ միայն օգնում է պարզաբանելու նրան օպերատիվ-տեղեկատու քարտադարանի հաշվառումների միջոցով, այլև օգնում է հասկանալ սեռական ստրկության շահագործման թաքնված դրդապատճառները: Եթե հաստատված է, որ մի քանի տուժողներ տևական ժամանակով հարկադրաբար պահվել են առևտրային (կոմերցիոն) կազմակերպության հսկվող տարածքում և շահագործվել մի անձի կողմից, որը կազմակերպությունում պաշտոնապես չի զբաղեցնում որևէ բարձր պաշտոն և համարվում է որակավորում չունեցող աշխատող (բանվոր), ապա ծագում է այն վարկածը, որ նա հանցավոր խմբավորման կողմից տվյալ կազմակերպության գործերի վերահսկողն է՝ «նայողը»: Ընդ որում՝ լիովին հիմնա-

վորված կլինի տուժողների հսկողությանը կազմակերպության պահակային ծառայության աշխատակիցներից ասնակցության և կազմակերպության ղեկավարության թողտվությա կածը:

Արտադրության կամ ֆերմերա ետության սեփականատիրոջ, կառավարչի կողմից մի քանի մարդկ մանը մասնակցելու և այդ մարդկանց ստրկական աշխատանքի րծման վարկածի առաջադրման համար, հիմքերի առկայության դ պետք է մշակել վարկած՝ հաշվի առնելով.

1. տվյալ շրջանի աշխատաշուկայի (պահանջարկի և առաջարկի) կոնյունկտուրան, իրավիճակը կամ իրադրությունը,
2. այն արտադրության կամ տնտեսության գործունեության բնույթը, որտեղ, ըստ քննիչի վարկածի, օգտագործվում է ստրկական աշխատանք,
3. անհամեմատ ցածր կենսամակարդակով երկրների և սահմանների մերձությունը,
4. այլ երկրի պետական կազմակերպությունների ներկայացուցիչների հնարավոր մասնակցությունը միջնորդությանը և մարդկանց վաճառքին, ովքեր (ներկայացուցիչները) փաստացի հանդես են գալիս որպես «կենդանի ապրանքի» հավաքագրողներ և վաճառողներ:

Կարելի է կանխատեսել, որ ապագայում տվյալ հանցագործությունների քննության համար բավական հասկանալի կլինի հանցավոր գործունեությանը ազգային սփյուռքի որևէ ներկայացուցչի մեղսակցության վարկածը, որը բնակվում է այն շրջանում, որտեղ տեղի է ունենում շահագործումը: Նման վարկածի առաջքաշման նպատակահարմարության հիմնավորումը պայմանավորված է ազգությամբ հայ ՌԴ քաղաքացիների կողմից հարկադիր աշխատանքի զոհերի շահագործման փաստերով:

Այն վարկածների առաջքաշումը, որոնց մշակման ընթացքում նախատեսվում է օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների անցկացումը, այդ թվում՝ այլ երկրների տարածքում, պայմանավորված է հանցավոր գործունեության սուբյեկտների հնարավոր կապի մասին քննիչի և օպերատիվ աշխատակցի ենթադրությամբ: Նման կապը կարող է դրսևորվել հետևյալ կերպ.

- հավաքագրողը զոհերի ծագման երկրից է,
- «կենդանի ապրանքի» ընդունողը՝ տարանցիկ երկրից,
- փոխադրողը և վերջնական գնորդը՝ նպատակակետ երկրից:

Հատկապես այդպիսի հանցավոր սխեմաներում է, որ մինչև շահագործման վայր տեղափոխելու ընթ[illegible] կիրառվում են բազմակի քողարկումներ և փոխանցումներ:

Քննություն իրականացնողի[illegible]կածային մտածելակերպի ուղղվածությունը և բովանդակությու[illegible]վում են այն խնդիրներով, որոնք ի հայտ են գալիս նրա առջև օ[illegible]վ-հետախուզական և քննչական աշխատանքների տարբեր փուլերում: Օրինակ՝ տուժողի կողմից մատնանշված վայրում հավաքագրման շարունակման հնարավոր վարկածը, թույլ է տալիս պլանավորել և անցկացնել ստուգայց կամ հատուկ միջոցառում՝ հավաքագրողին հանցանքի պահին հայտնաբերելու և ձերբակալելու նպատակով: Մեկ այլ դեպքում, հաղորդում տալու իրավունք ունեցող ազգականի կողմից անչափահաս տուժողի դիրքորոշման վրա հնարավոր բացասական ազդեցության վարկածը թույլ է տալիս որոշում կայացնել՝ որպես անչափահասի ներկայացուցիչ օգտագործելու ոչ թե տվյալ ազգականին, այլ՝ մանկավարժի, հոգեբանի կամ խնամակալության և հոգաբարձության բաժնի մասնագետի:

Տվյալ կատեգորիայի քրեական գործերի քննության ընթացքում իրավիճակի ընթացիկ զարգացման հիմնավորված ենթադրությունները կարող են ունենալ ոչ միայն մեթոդական, այլև մարտավարական նշանակություն: Օրինակ, այն վարկածը, որ առաջին հարցաքննությունից հետո հանցավոր գործունեության սուբյեկտը, որը չի կալանավորվում և չի ձերբակալվում, հնարավոր է շարունակի շփումները հանցակիցների հետ, թույլ է տալիս հիմնավորել նրա նկատմամբ արտաքին դիտման և նրա հեռախոսային խոսակցությունների գաղտնալսման անհրաժեշտությունը: Տվյալ միջոցառումների անցկացումը պայմաններ է ստեղծում հանցակիցների հայտնաբերման և ձերբակալման, ինչպես նաև առկա օպերատիվ նյութերի հետագա օրինականացման /լեգալիզացման/ համար:

Օպերատիվ հետախուզական գործունեության արդյունքների դատավարական օրինականացման և ապացուցողական օգտագործման ուղիները հետևյալն են.

ա) այն անձանց հարցաքննությունը, ովքեր անմիջականորեն հետևել են այլ սուբյեկտների կողմից հանցավոր մտահղացման նախապատրաստմանը կամ իրականացմանը,

բ) հարցաքննված անձանց (վկաներ, տուժողներ և հանցավոր գործունեության երկրորդական մասնակիցներ) ճանաչման ներկայացնել այն սուբյեկտներին, որոնց մասին նրանք նախապես տվել են ցուցմունքներ,

գ) ձայնի, ձեռագրի, արյան և այլնի նմուշների ստացում կասկածյալներից, իսկ առանձին դեպքերում՝ վկաներից, ովքեր հրաժարվում են տալ ճշմարտացի ցուցմունք,

դ) օպերատիվ զննության ընթացքում հայտնաբերված և առգրավված փաստաթղթերի և առարկաների, ինչպես նաև օպերատիվ-հետախուզական գործունեության և անհետաձգելի քննչական գործողությունների արդյունքում ստացված այլ նյութերի դատական փորձաքննության ուղարկում,

դ) օպերատիվ տեղեկությունների համաձայն հանցավոր գործունեության սուբյեկտներից տուժած անձանց, ինչպես նաև հանցակիցների մերկացման գործում քննության հետ համագործակցելու համաձայնություն տված անձանց հարցաքննություն և տեղում նրանց ցուցմունքների ստուգում:

Այն անձինք, ովքեր առկա օպերատիվ-հետախուզական տվյալների համաձայն տիրապետում են հանցավոր գործունեության փաստերի մասին տեղեկությունների, պետք է հարցաքննվեն: Ընդ որում՝ հարկ է հաշվի առնել, որ դիտարկվող կատեգորիայի քրեական գործերի պարագայում, օրինակ՝ մատուցողի կամ բարմենի հարցաքննությունները, որոնք հետևել են հավաքագրողի և թրաֆիքինգի զոհերի բազմաթիվ հանդիպումներին, հանդիսանում են տուժողի արտասահման մեկնելուն նախորդող ժամանակահատվածում մեղադրյալի հետ կանոնավոր շփումների ապացույց: Տոմսարկղերի գանձապահի հարցաքննությունը և նրա հետագա մասնակցությունը հանցավոր խմբի անդամներից մեկի ճանաչման ընթացակարգին թույլ է տալիս ապացուցել ճանաչված անձի մասնակցությունը տոմսերի ձեռքբերմանը և տուժողներին մեկ այլ շրջան կամ արտերկիր փոխադրելուն:

ԳԼՈՒԽ 3.
ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՊԼԱՆԱՎՈՐՄԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ՓՈԽՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ

Քրեական գործով նախաքննության զուգորդումը օպերատիվ միջոցառումներով իրականացվում է օպերատիվ և քննչական ստորաբաժանումների համագործակցության շրջանակներում: Նման համագործակցության իրավական հիմքը կազմում են ՀՀ Սահմանադրությունը, Քրեական դատավարության օրենսգիրքը, Օպերատիվ հետախուզական գործունեության մասին օրենքը, միջազգային իրավունքի հանրընդհանուր կերպով ճանաչված սկզբունքներն ու նորմերը և ՀՀ միջազգային համաձայնագրերը, օրենքներն ու ՀՀ այլ նորմատիվ իրավական ակտերը, այդ թվում՝ միջգերատեսչական և գերատեսչական նորմատիվ իրավական ակտերը:

Քննչական և օպերատիվ մարմինների համագործակցության կազմակերպումը նպատակահարմար է հանցավոր գործունեության օպերատիվ-հետախուզական փաստագրման վաղ փուլերում: Այս մոտեցումը թույլ է տալիս օպերատիվ ստորաբաժանումների աշխատակիցներին ոչ միայն օգնություն ստանալ նախաքննության մարմիններից ուսումնասիրվող դեպքի և վերջինիս մասին ստացված տեղեկատվության իրավական գնահատման գործում, այլև նշել այն հարցերի շրջանակը, որոնք վերաբերում են մարդկանց թրաֆիքինգով զբաղվողների գործունեությանը և այն անձանց, ովքեր իրականացնում են զոհերի անմիջական շահագործումը, որոշել տվյալ կատեգորիայի հանցագործների մերկացման և նրանց քրեական պատասխանատվության ենթարկելու միջոցներն ու մեթոդները: Սա վկայում է, որ նախաքննական և օպերատիվ ստորաբաժանումների համագործակցությունը նպատակահարմար է կազմակերպել՝ անկախ օպերատիվ մշակման գործի առկայությունից:

Օպերատիվ նյութերի արդյունավետ իրացման անհրաժեշտ պայմանը օպերատիվ և քննչական ստորաբաժանումների ղեկավարների կողմից աշխատանքի համատեղ պլանավորումն է: Վերլուծելով առկա տվյալները, անհրաժեշտ է անհապաղ լուծել քրեական գործ հարուցելու և օպերատիվ-քննչական խումբ (ՕՔԽ) ստեղծելու հարցը: Այս հարցի լուծման ժամանակ որոշվում են ՕՔԽ-ի քանակական և որակական կազմը, ավտոտրանսպորտի, կապի միջոցների ցուցակը, ձերբակալված անձանց և առգրավված իրերի տեղավորման վայրը, տուժողների ժամանակավոր ապաստանի վայրը՝ նրանց անվտանգությունն ապահովելու նպատակով:

Օպերատիվ-քննչական խմբի ղեկավարի կողմից հաստատված պլանում, որն անհրաժեշտության դեպ[illegible]տվում և լրացվում է քրեական գործի քննության սկզբնական փուլու[illegible]մանվում են աշխատանքի հետևյալ ուղղությունները.

- կասկածյալների ձերբակ[illegible] թրաֆիքինգի զոհերի տեղափոխման, թաքցման, փոխանց[illegible]մ շահագործման պահին,
- փախուստի դիմած կամ այլ վայրում ազատված տուժողների պահման և շահագործման վայրի զննություն,
- թրաֆիքինգի այն զոհերի (տուժողների) բժշկական զննության անցկացում, ովքեր ազատվել են ստուգայցի, օպերատիվ զննության կամ խուզարկության ընթացքում, հայտնաբերվել են ստուգիչ գնման ընթացքում,
- լրացուցիչ վկաների և քննությանը նախկինում անհայտ տուժողների հայտնաբերում, մասնանշված անձանց հարցաքննություններ և տեղում նրանց ցուցմունքների ստուգում,
- այն անձանց հեռախոսային խոսակցությունների գաղտնալսում և նրանց նկատմամբ հսկողության սահմանում, ովքեր չեն կալանավորվել և չեն ձերբակալվել՝ այն նկատառումներով, որ իրենց շփումներով և հեռախոսային խոսակցությունների բովանդակությամբ ի հայտ կբերեն իրենց հանցավոր կապերը, կօգնեն հաստատել վճարման ուղիները, թրաֆիքինգի զոհերի հնարավոր թաքստոցի վայրերը,
- տարբեր օբյեկտների զննություններ, խուզարկություններ, առգրավումներ, այդ թվում՝ պետական հիմնարկներում և կազմակերպություններում,
- առկա և նոր ստացած նմուշների դասական փորձաքննությունների նշանակում,
- համագործակցություն հասարակական կազմակերպությունների հետ և վկաների ու տուժողների նկատմամբ անվտանգության միջոցառումների անցկացում:

Պլանում սահմանվում են նաև քրեական գործի հարուցումից հետո օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների և քննչական գործողությունների անցկացման առավել բարենպաստ ժամանակը, դրանց անցկացման հաջորդականությունը և ժամկետները, կատարողները, ուժերի և միջոցների հաշվարկը, քննության ապահովման կազմակերպչական և նյութական միջոցները, կապի և փոխադարձ իրազեկման համակարգի կազմակերպումը: Օպերատիվ-հետախուզական իրացման միջոցառումների նախապատրաստ-

ման մանրամասն պլանավորումը և բարձր մակարդակի կազմակերպումը ապահովում են քրեական գործի դ[illegible]ման հեռանկարը:

Գնահատելով ներկայացված [illegible]ույցները, քննիչը (ՕՔԽ ղեկավարը) պետք է անհապաղ լուծի զոհին[illegible]ղի դատավարական կարգավիճակ տալու հարցը.

- երբ գործի հանգամանքնե[illegible]պացուցվի կնոջը մարմնավաճառության հարկադրելու փաստը, կամ եթե կստացվեն ապացույցներ նրա աշխատանքային շահագործման, աշխատանքին հարկադրելու նպատակով նրա նկատմամբ գործադրված ֆիզիկական և հոգեբանական բռնության վերաբերյալ,
- երբ գործի հանգամանքներով կապացուցվի տղամարդուն այնպիսի պայմաններում աշխատանքի հարկադրելու փաստը, որոնք չեն համապատասխանում գործատուի կամ միջնորդի նախապես հայտարարված խոստումներին, ինչպես նաև այն դեպքում, երբ արձանագրվել է տղամարդու միասեռական շահագործման փաստը:

Օպերատիվ նյութերի իրացումը պլանավորելիս և քննության նախնական փուլի ընթացքում հարկ չէ ուշադրություն դարձնել միայն արդեն հաստատված և հարցաքննված տուժողների առքուվաճառքի կամ շահագործման հանգամանքների հաստատման վրա: Անհրաժեշտ է պլանավորել այլ զոհերի որոնողական աշխատանքներ, որոնց մասին հայտնի է դարձել հայտնաբերված և հարցաքննված տուժողներից: Դրանք, օրինակ, կարող են լինել այն անձինք, որոնց հետ միասին ստրկությունից ազատված զոհերը տարվել էին արտասահման և հարկադրվել զբաղվելու մարմնավաճառությամբ: Անհրաժեշտ է պլանավորել ոչ միայն նրանց բախտակիցների անունների հաստատումը, այլև այն շրջանները, որտեղից նրանց դուրս են բերել: Շատ կարևոր է հարցաքննությունների և վստահության մթնոլորտում անցկացված զրույցների ընթացքում պարզել մյուս զոհերի հատուկ նշանները, սահմանի հատման ժամանակը և եղանակը, այն վայրերը, որտեղ նրանց հարկադրել են աշխատել, ինչպես նաև պլանավորել այն հարցերը, որոնք թույլ կտան տեղեկություններ ստանալ հավաքագրողի, տեղափոխողի, թաքցնողի և շահագործողի մասին՝ ինչպես սկզբնաղբյուր, այնպես էլ՝ նպատակակետ երկրում:

Քննության ընթացքում հատուկ ուշադրություն է պետք դարձնել այն անձանց վերաբերող տեղեկությունների փնտրմանը, ովքեր ինչ-որ կերպ մասնակցել են տուժողների հավաքագրմանը, նրանց այլ երկրներ ուղարկելուն (այդ թվում՝ փաստաթղթերի ստացման գործում ցուցաբերած «օգնությանը»), «աշխատանքի տեղավորմանը» և այլն, քանի որ հիմնական դեպքերում այդ անձինք նաև կազմակերպված հանցավոր խմբերի անդամներ են:

Նախաքննության ներկայացուցիչների և օպերատիվ ծառայությունների համաձայնեցված որոշմամբ օպե[illegible] միջոցառումների իրականացմանը նպատակահարմար է ներգրավ[illegible]կանության մարմինների հատուկ ստորաբաժանումների (ՀՆԿ և այլ[illegible]պես նաև, սահմանված կարգով, այլ իրավապահ մարմինների և ծա[illegible]յունների աշխատակիցներին: Վերջիններս կարող են օգտագործվել՝

- դիտարկման ընթացքում, որը նախորդում է հանցավոր գործունեության սուբյեկտների ձերբակալմանը,
- հանցագործներին ֆիզիկապես բռնելու և հսկողության տակ նրանց ուղեկցելու համար,
- խուզարկության վայրի, օպերատիվ-քննչական այլ միջոցառումների վայրերի և մասնակիցների պահպանության ապահովման նպատակներով,
- քննության սուբյեկտների, ինչպես նաև տուժողների և վկաների, այդ թվում՝ ոչ-կառավարական, հասարակական կազմակերպությունների ապաստաններում պահվողների նկատմամբ պաշտպանության (պահպանության) իրականացման համար:

Մարդկանց թրաֆիքինգի և շահագործման դեմ մղվող պայքարի արդյունավետության գործում կարևոր, երբեմն էլ՝ հիմնարար դեր է խաղում պետությունների իրավապահ մարմինների միջազգային համագործակցությունը և այդ համագործակցության պլանավորումը:

Նշված գործունեությունը կարգավորվում է փոխադարձ իրավական օգնության և իրավական հարաբերությունների մասին միջազգային ակտերով, այդ թվում՝ նաև միջպետական քրեական գործերում, ինչպես երկկողմ, այնպես էլ բազմակողմ կարգով: Նման ակտերի թվում են կոնվենցիաները, պայմանագրերը և համաձայնագրերը, ինչպես նաև դրանց լրացնող արձանագրությունները: Միջազգային համագործակցության համընդհանուր կերպով ընդունված չորս հիմնական ձևերն են.

- հանձնումը /էքստրադիցիա/,
- գրավոր միջնորդության ներկայացումը և կատարումը իրավական փոխօգնության պայմանագրերի համաձայն՝ այնպիսի գործողությունների իրականացման նպատակով, ինչպիսիք են՝ խուզարկությունը, վկաների հարցաքննությունը, փաստացի ապացույցների ստացումը և այլն,
- մեկ իրավապահ մարմնի հարցումը մյուսին ապացուցողական փաստերի առկայության կամ այլ, դրանց հետ կապված հարցերի

մասին՝ նախքան գրավոր պաշտոնական միջնորդություն ներկայացնելը,

- մեկ իրավապահ մարմնի ւմները մյուսին այնպիսի օպերատիվ օգնության տրամադրմ սին, ինչպիսիք են՝ գաղտնի արտաքին դիտումը, հսկվող մ րարումները, ձերբակալումները և այլն:

Օրինակ՝ մարմնավաճառների շահագործման փաստերի քննության առնչությամբ համաշխարհային պրակտիկան մշակել է իր առաջարկությունները: Այն կանանց, ովքեր ինքնակամ պատրաստվում են մեկնել (կամ արդեն մեկնել են) արտերկիր օրինական փաստաթղթերի օգտագործմամբ, հարկավոր է համոզել մնալ (կամ վերադառնալ), ընդ որում՝ կարևոր է նրանց բացատրել, որ համապատասխան երկրների իրավապահ մարմինները կտեղեկացվեն տվյալ երկրում նրանց գտնվելու նպատակների մասին, այդ պատճառով էլ «ճանապարհորդությունը» (կամ այլ երկրում հետագա գտնվելը) դառնում է անիմաստ:

Քանի որ մարդկանց թրաֆիքինգին առնչվող քրեական գործերի քննությունը համակցված է ոչ միայն օպերատիվ-քննչական համալիր միջոցառումների անցկացմամբ, այլև այլ պետությունների իրավապահ մարմինների հետ համագործակցությամբ, ապա հենց սկզբնական փուլում հարկ է լուծել հետևյալ հարցերը.

- օպերատիվ-քննչական խմբի կազմում օտար լեզուների տիրապետող քննիչների և օպերատիվ աշխատակիցների ընդգրկում,

- քրեական գործի նախաքննության ընթացքում մեկ կամ մի քանի թարգմանիչների օգտագործում:

Քրեական գործի ապացուցողական բազայի վերջնական հաստատման համար անհրաժեշտ է, միջազգային իրավական օգնության տրամադրման պայմանագրերի հիման վրա, պլանավորել վերադարձած (կամ ազատված) թրաֆիքինգի զոհերի ցուցմունքների համեմատումը նախկին ցուցմունքների հետ, որոնք նրանք տվել էին այն երկրի իրավապահ մարմիններին դիմելիս, որտեղ ենթարկվել են շահագործման: Այս առումով հարկ է հաշվի առնել, որ նպատակակետ երկրի իրավապահ մարմինների աշխատակիցներին զոհերը կարող էին ճշմարտացիորեն պատմած լինել տվյալ երկրում գտնվելու իրական պայմանների մասին:

Օրինակ, նրանց ցուցմունքները կարող են պարունակել տեղեկություններ մարմնավաճառության և սեռական շահագործման այլ ձևերի մեջ բռնի ներգրավման, սկզբնաղբյուր երկիր վերադառնալու հարցում հանցավոր գործունեության սուբյեկտների կողմից խոչընդոտներ ստեղծելու մասին: Հայրե-

նիք վերադառնալուց հետո բավական հաճախ նման փաստերը թաքցվում են, իսկ թրաֆիքինգի զոհերը հրաժ… ւմ են իրենց որպես տուժող ճանաչելուց: Նկատի ունենալով, որ հի… ան օգնության տրամադրման միջազգային հանձնարարություննե… րումը տևում է բավական երկար, անհրաժեշտ է ժամանակին պատր… համապատասխան հանձնարարությունները՝ դրանցում նշելով այն … ց տվյալները, ում պետք է անպայման հարցաքննել որպես վկաների… և ինչպիսի փաստաթղթեր պետք է առգրավել և այլն:

Տվյալ կատեգորիայի քրեական գործերի քննության պլանավորման գործընթացում հարկ է հաշվի առնել համաշխարհային փորձը և կիրառել տուժողների հետ աշխատանքի այն հիմնական սկզբունքները, որոնք կիրառում են ոչ-կառավարական կազմակերպությունները.

- տուժողներին ցուցաբերվող բազմաբնույթ օգնությունը հիմնվում է նրանց ընտրության ազատության և գաղտնիության սկզբունքների վրա,
- տուժողները պետք է լրացնել կերպով տեղեկացված լինեն իրավապահ և ոչ- կառավարական կազմակերպությունների կողմից տրամադրվող օգնության հնարավոր տարբերակների մասին,
- անհրաժեշտ է ստանալ տուժողի սուբյեկտիվ գնահատականը իր հոգեկան և ֆիզիկական վիճակի, սեռական (կամ այլ ձևի) շահագործման պատճառով ստացած վնասվածքների մասին,
- մարդկանց թրաֆիքինգի և շահագործման յուրաքանչյուր դեպքին հարկ է մոտենալ անհատականորեն և դա դիտարկել որպես եզակի և անհատական մոտեցում պահանջող դեպք,
- տուժողների մասին ցանկացած տեղեկություն պետք է տարածվի միմիայն նրանց համաձայնության դեպքում,
- տուժողների բժշկական քարտերը չպետք է պահվեն պոլիկլինիկաների և այլ բուժհիմնարկների ընդհանուր գործերի հետ,
- տուժողների հետ աշխատանքի առաջնահերթ խնդիրը նրանց շահերի պաշտպանությունն է և անվտանգության ապահովումը,
- տուժողներին անհրաժեշտ օգնությունը պետք է տրամադրվի օրվա ցանկացած ժամին:

Քննության հաջորդ փուլում պլանավորումը տեղի է ունենում մեղադրանքի ներկայացման պահի և քրեական գործը դատարան ուղարկելու կամ կասեցնելու որոշման միջև ընկած ժամանակահատվածի համար:

Մեթոդական առումով գլխավոր ուղղությունը կլինի այնպիսի լրացուցիչ փաստացի տվյալների կուտակ[illegible]րոնք թույլ են տալիս .

ա) ներկայացնել հայտնաբերվա[illegible]ցագործին և մեղադրանք առաջադրել նրան,

բ) լրացուցիչ մեղադրանքներ [illegible]ադրել արդեն իսկ կալանավորված հանցագործին:

Տակտիկական առումով էական նշանակություն ունեն.

ա) թրաֆիքինգով և մարդու շահագործմամբ զբաղվող այլ անձանց հետագա ուսումնասիրությունը,

բ) շահագրգռված անձանց կողմից հակազդման չեզոքացումը,

գ) մեղադրյալների լրացուցիչ, օրինակ, կոռումպացված կապերի բացահայտումը և կատարված հանցագործությանը նրանց մեղսակցության ապացուցումը:

Քննության հաջորդ փուլում քննիչը և օպերատիվ աշխատողը պետք է պլանավորեն մարդկանց թրաֆիքինգով զբաղվողների հանցավոր գործունեությունն ապացուցող առկա փաստերի ամրապնդումը լրացուցիչ ապացույցներով:

ԳԼՈՒԽ 4.
ԱՌԱՆՁԻՆ ՔՆՆՉԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՆՑԿԱՑՄԱՆ ՄԱՐՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Տվյալ կատեգորիայի քրեական գործերով քննչական գործողությունների անցկացման մարտավարության առանձնահատկությունները կապված են ինչպես հանցավոր գործունեության կոնկրետ մեխանիզմի, այնպես էլ քրեական գործի հարուցման և քրեական իրավիճակի հայտնաբերման հնարավոր հանգամանքների հետ: Վերջին հաշվով, առանձին քննչական գործողության մարտավարությունը կախված է օպերատիվ-քննչական խմբի աշխատանքի այն մեթոդական սխեմայից, որն առավել նպատակահարմար է՝ հանցավոր գործունեության փաստերի ամբողջական հայտնաբերման և ամրագրման տեսանկյունից:

Քննության հիմնական նպատակը հանցագործության կատարման հետ կապված բոլոր փաստացի հանգամանքների պարզումն է և բոլոր մասնակիցների հայտնաբերումը, ինչպես նաև կասկածյալների կողմից հանցավոր գործունեության նոր դրվագների բացահայտումը:

Մեթոդական տեսանկյունից քննության մեջ շեշտադրումները պետք է կատարվեն տուժողների պաշտպանության և անվտանգության վրա: Դատարանում նրանցից է կախված առկա ապացույցների մեծ մասը: Տվյալ հանցագործությունների դեմ պայքարի համաշխարհային պրակտիկան ընթանում է տուժողի առավելագույն պաշտպանության ուղիով, այդ թվում՝ նրան քաղաքացիություն շնորհելով և առանձին դեպքերում քրեական պատասխանատվությունից ազատելով օրինակ՝ ապօրինի սահմանանցման, հրավերքի ստացման ժամանակ խաբեության համար և այլն:

Տվյալ հանցագործությունների քննության մեկ այլ առանձնահատկություն է սկզբնաղբյուր տարանցիկ և նպատակակետ երկրների միջև միջազգային համագործակցության անհրաժեշտությունը: Յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքում անհրաժեշտ է օգտագործել բոլոր առկա նորմերը մեղավորներին քրեական, վարչական կամ քաղաքացիաիրավական պատասխանատվության ենթարկելու համար:

Քննչական գործողությունները նպատակահարմար է անցկացնել տեսագրությունների և ձայնագրությունների օգտագործմամբ, ինչը թույլ է տալիս ոչ միայն լրացուցիչ հաստատել նախորդ ցուցմունքները, այլև ստանալ ձայների նմուշներ ֆոնոսկոպիկ փորձաքննության անցկացման համար: Դա հնարավոր է դառնում այն դեպքերում, երբ քննությունն իր տրամադրության տակ ունի հեռախոսային խոսակցությունների ձայնագրություններ

կամ տարբեր իրադրություններում (ավտոմեքենայի մեջ, փողոցում, շինության ներսում) գործող անձանց h[illegible]ցությունների ուսման արդյունքներ: Քննության սկզբնական փուլում տ[illegible]ությունների և ձայնագրությունների օգտագործման անհրաժեշտությ[illegible]այմանավորված է այն բանով, որ որոշ դեպքերում կասկածյալները h[illegible]վում են տրամադրել ձայնի նմուշներ՝ համեմատական հետազոտությ[illegible]ամար: Կանգ չառնելով քննչական գործողությունների մարտավարությ[illegible]ղհանուր դրույթների վրա, դիտարկենք առանձին քննչական գործողությունների անցկացման առանձնահատկությունները, որոնք առավել բնորոշ են տվյալ կարգի գործերի քննությանը:

1. Շինությունների և տեղանքի հատվածների զննության մարտավարությունը

Տվյալ կարգի քրեական գործերի քննության ընթացքում զննության առարկա հանդիսացող շինությունների և տեղանքի հատվածների թվին են դասվում տարբեր տեսակի թաքստոցները, որոնք օգտագործվում են հանցավոր գործունեության սուբյեկտների կողմից թրաֆիքինգի զոհերին ժամանակավորապես պահելու համար, օրինակ, նրանց տեղափոխման կամ շահագործման փուլերում :

Զննության հնարավոր օբյեկտների թվին կարելի է դասել հետևյալը.

- տեղանքի հատվածները՝ դրանց վրա գտնվող վրաններով, խրճիթներով կամ գետնատներով, որտեղ ժամանակավորապես պահվում կամ պահվել են զոհերը,
- ձեռնարկությունների, ֆերմերային տնտեսությունների, կազմակերպությունների տարածքներում գտնվող ոչ-բնակելի շինությունները, որտեղ պահվել կամ շահագործվել են տուժողները,
- «ժամանցի կենտրոնների» շինությունները, մասնավոր բաղնիքները, սաունաները, գիշերային ակումբները, հյուրանոցները:

Հարկ է հաշվի առնել, որ հաճախ որպես նման «կենտրոնների» տարածքներ կարող են հանդիսանալ սովորական բնակելի շենքերի բնակարանները կամ տները: Բացի պահպանությունից, բնակարանները հաճախ հագեցված են լինում տեսադիտման միջոցներով, ինչը հարկ է հաշվի առնել նման զննման օբյեկտներ մուտք գործելիս:

Տվյալ քննչական գործողությունը կարող է անցկացվել քննության ինչպես սկզբնական, այնպես էլ հաջորդ փուլերում: Ընդ որում՝ հարկ է հաշվի առնել տվյալ քննչական գործողության երկակի ուղղվածությունը: Խոսքը մարտավարական իրավիճակների երկու հնարավոր տեսակների մասին է՝

կախված զննության հիմնական և լրացուցիչ նպատակներից.

ա) զննության անցկացման վայրում տուժողների հայտնաբերման, նրանց ազատման, ինչպես նաև նրանց շահագործման և (կամ) պահման հետքերի ամրագրման նպատակով,

բ) զննություն տուժողների [illegible]ցած վայրում թաքստոցի հայտնաբերման նպատակով, ինչպես նաև մարդկանց պահելու համար դրա օգտագործման հետքերի ամրագրման նպատակով:

Տարբեր ոչ-պետական կազմակերպություններին պատկանող տարածքների և շինությունների զննությունն իրականացնելիս անհրաժեշտ է հաշվի առնել այն հանգամանքը, որ նշված տարածքներն ունեն պահպանություն, որը կարող է խոչընդոտ հանդիսանալ օպերատիվ քննչական խմբի համար՝ նշված տարածք մուտք գործելու ժամանակ:

Տվյալ կատեգորիայի քրեական գործերով շինությունների և տեղանքի հատվածների զննությունը թույլ է տալիս հայտնաբերել և արձանագրել առևանգված կամ հավաքագրված անձի թաքստոցում գտնվելու վերաբերյալ տարբեր տեսակի հետքեր: Տվյալ դեպքում խոսքը վերաբերում է մատնահետքերի, մարդկային օրգանիզմի արտազատումների, առարկաների, իրերի, գրությունների և նշումների հայտնաբերմանը, որոնց մասին հայտնել է տուժողը:

Առավել մանրամասն զննության համար անհրաժեշտ է սկզբում մանրակրկիտ կերպով հարցաքննել տուժողին: Դա կօգնի հայտնաբերել նրան պատկանող իրերը, նրա թողած նշանները, ինչպես նաև արձանագրել տուժողի կողմից իր ցուցմունքում նկարագրած իրավիճակը:

Զննության կարևորագույն նպատակն է հետևյալ հանգամանքների հայտնաբերումը և ամրագրումը.

ա) մարդկանց թրաֆիքինգի և շահագործման զոհերի պարելու (պահվելու) կամ շահագործման պայմանները (պահման կամ շահագործման շինությունների դիրքը, չափերը, պատուհանների և նստելու տեղերի առկայությունը, նկուղի կահավորանքը, սենյակները, գետնաթաքստոցները, լողասենյակը, զուգարանը և այլն),

բ) հավաքագրման ընթացքում տուժողին խոստացված կենցաղային տարրական հարմարությունների բացակայություն,

գ) շահագործման ընթացքում տուժողների կողմից օգտագործված աշխատանքի պարզագույն, հնարավոր է՝ նաև անհրդյունավետ գործիքներ,

դ) առևանգված կամ հավաքագրված անձանց շղթայման, խոշտանգման և աշխատանքի հար[illegible]ան միջոցներ (ձեռնաշղթա, շղթաներ, պարաններ և այլն),

ե) արյան, սերմնահեղուկի, [illegible]ործված պահպանակների և մարմնավաճառությամբ զբաղ[illegible]այլ հետքեր,

զ) պատառոտված հագուստ, [illegible]կան իրեր, ինչպես նաև տուժողների կողմից գաղտնի կատարված գրառումներ,

է) հանցավոր գործունեության կազմակերպիչների և նրանց հանցակիցների կողմից կատարված հաշվարկների գրառումներ, որոնք արտացոլում են նրանց մասնակցությունը տուժողների թրաֆիքինգի կամ շահագործման կազմակերպմանը և նրանց տեղափոխմանը, փոխանցմանը, ստացմանը կամ թաքցմանը,

ը) մարդկանց թրաֆիքինգի կամ շահագործման մեջ կասկածյալների բջջային հեռախոսներ:

Ի տարբերություն հանցավոր գործունեության սուբյեկտների կողմից տուժողների հավաքագրման, թաքցման և շահագործման համար օգտագործվող փոքր շինությունների զննության, տուժողների փոխադրման համար օգտագործվող տրանսպորտային միջոցների, ինչպես նաև նրանց պահման և շահագործման համար օգտագործվող տեղանքի հատվածների (գյուղատնտեսական բույսերի մշակման շրջաններ, ֆերմերային տնտեսություններ, կազմակերպությունների, ձեռնարկությունների տարածքներ) զննության մարտավարությունն ունի իր կազմակերպչական առանձնահատկությունները:

Տեղափոխման նպատակով օգտագործվող տրանսպորտային միջոցի (ավտոմեքենայի կամ վագոնի) զննությանը, որպես կանոն, նախորդում է դրա կանգնեցումը: Մարդկանցով բեռնված ավտոմեքենայի կանգնեցման ժամանակ պետք է վթարի հավանականությունը հասցնել նվազագույնի: Անհրաժեշտ է նաև գաղտնարանում կամ կեղծված փաստաթղթերի օգտագործմամբ տուժողների տեղափոխում իրականացնող, օրինակ, անօրինական միգրանտների թվում թրաֆիքինգի տուժողներ փոխադրող և մաքսանենգ ճանապարհով պետական սահմանը հատող ավտոմեքենայի կանգնեցման ժամանակ զենք կիրառել միայն ամենածայրահեղ դեպքում: Բացառված չէ այն հավանականությանը, որ զննության ընթացքում կարող է առաջանալ բժշկական օգնություն ցուցաբերելու անհրաժեշտություն:

Գյուղատնտեսական կուլտուրաների մշակման տարածքների, ֆերմերային տնտեսությունների զննությունը, ուսումնասիրվող մակերեսի մեծության պատճառով, կարող է պահանջել իրավապահ մարմինների մեծ թվով աշխատակիցների ներգրավում: Ընդ որում, օտարերկրյա զոհերից շատերը,

որոնք չեն ցանկանում հանդես գալ որպես տուժող, կարող են փորձել թաքնվել կամ փախուստի դիմել զննու[illegible]այրից: Տվյալ հանգամանքը պահանջում է զննվող տարածքի շրջա[illegible]մ:

Զննության ընթացքում հայտն[illegible]ած բոլոր տուժողները պետք է անհապաղ ուղեգրվեն բժշկական քննու[illegible]արցաքննվեն՝ ձայնագրության կամ տեսագրության օգտագործմամբ: Ն[illegible]երպ, զննության ավարտից հետո, հանգամանորեն հարցաքննվում են այլ անձինք, ովքեր կարող են հայտնաբերվել զննության օբյեկտում: Հետագայում որոշվում է որպես կասկածյալներ նրանց ձերբակալելու հնարավորության հարցը:

Շինությունների և տեղանքի հատվածների զննությունը պետք է իրականացվի տեսագրության կամ լուսանկարահանման օգտագործմամբ: Ճիշտ կազմված ֆոտոաղյուսակը, որի վրա պետք է ամրագրվեն արձանագրության մեջ շարադրված կահավորանքի, իրադրության բոլոր տարրերը, զննության արձանագրության տեսողական հավելվածն է: Ֆոտոաղյուսակը կարելի է օգտագործել վկաների և կասկածյալների (մեղադրյալների) հարցաքննության ընթացքում, ինչպես նաև գործածել տեղում ցուցմունքների ստուգումը պլանավորելու ընթացքում:

Զննության ընթացքում հայտնաբերված և առգրավված բոլոր օբյեկտները կարող են լրացուցիչ կերպով զննվել ստացիոնար պայմաններում և ուղարկվել անհրաժեշտ փորձաքննությունների:

2. Հետազոտման մարտավարությունը

Մարդկանց թրաֆիքինգի և նրանց սեռական աշխատանքի օգտագործման զոհերը պետք է հետազոտվեն: Դա կարող է տեղի ունենալ նրանց կողմից հանցագործության մասին հայտարարություն տալուց կամ նրանց այլ իրավիճակում հայտնաբերելուց հետո, օրինակ, հանցավոր գործունեության սուբյեկտների ձերբակալման հատուկ գործողությունների ընթացքում:

Անցկացված հետազոտման արդյունքները թույլ են տալիս արձանագրել զոհի վիճակը, ինչը կապված է շահագործումը և աշխատանքի հարկադրումը ապացուցելու անհրաժեշտության հետ: Հաշվի առնելով, որ հարկադրանքին հասնելիս կիրառվում են ծաղրանքների, ծեծի, խոշտանգման և բռնության այլ ձևեր, հետազոտման արդյունքները հանդիսանում են քրեական գործի մասնակիցների հանցավոր գործունեությունը ապացուցող ակնառու փաստեր:

Այսպիսով, հետազոտման ընթացքում անհրաժեշտ է հատուկ ուշադրություն դարձնել զոհի մարմնի վրա քերծվածքների, կապտուկների, սպիների,

այլ մարմնական վնասվածքների առկայությանը և պարզել դրանց առաջացման մեխանիզմն ու ծանրու[illegible]աստիճանը: Պարկ է հատուկ ուշադրություն դարձնել դաստակներին [illegible]ակոճերին կապանքների հնարավոր հետքերի, ինչպես նաև տուժողի ճի[illegible]անխելու նպատակով դեմքին, պարանոցին, մազերին կպչուն ժապա[illegible]յան այլ նյութի օգտագործման հետքերի հայտնաբերմանը և արձանագ[illegible]:

Եթե տուժողը ինքնուրույն է դիմել բժշկական օգնության, ապա պարկ է պարզել.

ա) երբ և ո՞ր բժշկական հիմնարկ է դիմել,

բ) ինչպիսի փաստաթղթավորում է ստացել նրա դիմումը,

գ) բուժ-պրոֆիլակտիկ հիմնարկի ո՞ր աշխատակցի հետ է շփվել տուժողը,

դ) ինչպիսի բուժում է խորհուրդ տրվել տուժողին:

Նշված հանգամանքները պետք է անպայման ստուգվեն պարզված բուժ-պրոֆիլակտիկ հիմնարկներում բժշկական կից փաստաթղթերի (գրանցման թերթիկ, քարտ, հիվանդության պատմություն և այլն) հետագա ուսումնասիրմամբ: Հետագայում այն բուժաշխատողները և սպասարկող անձնակազմը, ովքեր շփվել են տուժողների հետ, պետք է հարցաքննվեն: Պարկ է հաշվի առնել, որ տուժողի դիմելու վերաբերյալ փաստացի գրառումների բացակայության դեպքում բուժաշխատողների ցուցմունքները կարող են լինել օգնության դիմելու պահին տուժողի ֆիզիկական և հոգեկան վիճակի միակ ապացույցը:

Օպերատիվ զննության կամ խուզարկության ընթացքում հայտնաբերված զոհի հետազոտումը պետք է անցկացվի անհապաղ: Տվյալ քննչական գործողությունը պետք է անցկացնել՝ նկատի ունենալով հետքերի ամբողջ հնարավոր ցանկը, որ հնարավոր է հայտնաբերել: Նման հետքերի թվին են դասվում՝

- առևանգված կամ հավաքագրված անձի նյարդային և ֆիզիկական հյուծման հետքերը,
- բռնության, խոշտանգումների, պատիժների հետքերը, որոնց ենթարկվել է առևանգված կամ հավաքագրված անձը անազատության մեջ պահվելու, տեղափոխման և նրա սրկական աշխատանքի օգտագործման ընթացքում,
- ներարկումների հետքերը՝ որպես թմրամիջոցների կամ հոգեմետ նյութերի օգտագործման արդյունք՝ տուժողի կամքը կոտրելու համար,
- առևանգված կամ հավաքագրված անձին որոշակի ֆիզիկական աշխատանքի և դրա հետ կապված գործընթացների մեջ օգտագործելու հետքերը,

- անդամախեղության հետքերը, որին դիմել է առևանգված կամ հավախագրված անձը՝ ստրկացնող աշխատանքից խուսափելու համար:

Մեղադրական եզրակացության ձևակերպման համար շատ կարևոր է, որ տուժողի ցուցմունքները համապատասխանեն նրա մարմնի վրայի հետքերի բնույթին, իսկ դատական փորձաքննության արդյունքների հիման վրա տրված եզրակացությունը՝ բացատրի հետազոտման ընթացքում պարզված հետքերի ծագումը:

Դա թույլ կտա քննության արդյունքներով ձևավորել ապացուցողական կապեր հետևյալի միջև.

- շինության զննության կամ խուզարկության ընթացքում հայտնաբերված տուժողի «հարկադրանքի միջոցների», նրա ցուցմունքների և նրա մարմնի ու հագուստի վրայի հետքերի,
- հայտնաբերված «աշխատանքի միջոցների», տուժողի մարմնի ու հագուստի վրայի հետքերի և որոշակի աշխատանքային գործունեության բնույթի և բովանդակության մասին տուժողի տված ցուցմունքների:

Տուժողի մարմնի վրա ներարկումների հետքերի հայտնաբերման դեպքում նպատակահարմար է որոշում ընդունել արյան նմուշների ստացման մասին՝ հետազոտվող անձի արյան մեջ թմրամիջոցների կամ հոգեմետ նյութերի հայտնաբերման նպատակով՝ հետագայում փորձաքննության նշանակման համար:

Հետազոտության համար արյան նմուշների ստացման անհրաժեշտությունը կարող է կապված լինել նաև հետազոտման ընթացքում վեներական հիվանդություններով, ՄԻԱՎ-ով և այլնով վարակված լինելու նշանների հաստատման հնարավորության հետ: Այդ հանգամանքը թելադրում է քննիչի, բուժաշխատողի և հետազոտման մյուս մասնակիցների կողմից անվտանգության միջոցների ձեռնարկման և համեմատական հետազոտության համար արյան նմուշների ստացման անհրաժեշտությունը:

Տուժողի հետազոտման անհրաժեշտությունը կապված է նաև այն բանի հետ, որ դրա արդյունքները, այդ թվում՝ դատական փորձաքննությունների արդյունքների ամբողջության մեջ, կարող են հիմք ծառայել հանցավոր գործունեության սուբյեկտների գործողությունների լրացուցիչ որակավորման համար՝ քրեական օրենսդրության հոդվածներով, որոնք նախատեսում են պատասխանատվություն առողջությանը վնաս հասցնելու, բռնաբարության, ծեծի, խոշտանգման, իսկ հնարավոր է նաև վեներական հիվանդությամբ կամ ՄԻԱՎ-ով վարակելու համար:

Հարկ է հաշվի առնել, որ առողջությանը վնաս հասցնելու փաստը մի շարք երկրների քրեական օրենսդրությ[illegible]ջ մարդկանց թրաֆիքինգի համար քրեական պատասխանատվություն[illegible]ստեսող հանցակազմին որակավո-րում տվող հատկանիշ է: Տուժողնե[illegible]ազոտումը պետք է անցկացնել տե-սագրման կամ լուսանկարման օգ[illegible]ծմամբ: Պարտադիր պայման է տու-ժողների մարմնի կամ հագուստի ս[illegible]

հետքերի մանրամասն լուսանկա[illegible]ը կամ տեսագրումը: Հետազոտման արդյունքների լուսանկարումը պետք է կատարվի գունավոր ժապավենի օգ-տագործմամբ:

3. Ձերբակալման մարտավարությունը

Մարդկանց թրաֆիքինգի և շահագործման հետ կապված հանցագոր-ծությունների քննության նպատակը և միջանկյալ փուլը քրեական գործով կասկածյալների ձերբակալումն է:

Օրինակ, տեղափոխման ընթացքում ձերբակալումը կարող է հանդի-սանալ քրեական գործի հարուցման առիթ, հատկապես այն դեպքերում, երբ զննվող փոխադրամիջոցում հայտնաբերվել է «կենդանի ապրանք», և տե-ղափոխվող անձինք տվել են խոստովանական ցուցմունքներ կամ իրենք են նախաձեռնություն ցուցաբերել տեղափոխողի ձերբակալման գործում:

Տեղափոխման ընթացքում ձերբակալումը կարող է հանդիսանալ օպերատիվ նյութերի իրացման սկիզբը, որոնցում արձանագրված են հա-վաքագրման ակտիվ հանցավոր գործունեությունը, հայտնաբերված հավա-քագրողի և կազմակերպչի, հավաքագրողի և փոխադրողի, հավաքագրողի (և միաժամանակ փոխադրողի) շփումները գնորդի հետ: Այդ պատճառով տեղափոխման փուլերից մեկում կամ հանձնման պահին ձերբակալումը առկա օպերատիվ տեղեկությունների ամրապնդման բավական արդյունա-վետ միջոց է:

Տուժողներին թաքցնելու կամ նրանց շահագործման վայրում, հան-ցավոր գործունեության սուբյեկտների ձերբակալումը նույնպես բավական արդյունավետ է հանցավոր գործունեությանը որոշակի անձանց մասնակ-ցության ապացուցման տեսակետից: Նման ձերբակալումը հատուկ ապա-ցուցողական նշանակություն ունի այն դեպքերում, երբ հանցավոր գործու-նեության սուբյեկտը տվյալ շինության սեփականատերն է կամ վարձակալը, ինչպես նաև այն դեպքում, երբ նա աշխատում է մի կազմակերպությունում, որի շինություններն օգտագործվել են տուժողներին թաքցնելու և նրանց շա-հագործելու համար:

Կասկածյալների ձերբակալումը տվյալ կարգի գործերով կարող է իրականացվել, օրինակ, սեռական ծա[illegible]յունների ստուգիչ գնման արդյունքներով և այդ իմաստով հանդես գ[illegible]ես կասկածյալների քննությունից թաքնվելու և տուժածների ու վկանե[illegible]ազդելու փորձերի սահմանափակման միջոց: Ձերբակալվածների մ[illegible]ետքերի վերցման արդյունքներն օգնում են պարզել նրանց անձը, նա[illegible]ատվածությունները, ինչպես նաև պայմաններ են ստեղծում մասնա[illegible] փորձաքննություն անցկացնելու համար, իսկ դրանք օգնում են պարզել զննության կամ խուզարկության ընթացքում հայտնաբերված զենքի, առարկաների և փաստաթղթերի, պլաստիկ քարտերի պատկանելությունը, որոնք ունեն ապացուցողական նշանակություն, ինչպես նաև անձնական գրառումների պատկանելությունը, որոնք կատարվել են փոփոխված ձեռագրի օգտագործմամբ:

Ձերբակալման մարտավարության առնչությամբ անհրաժեշտ է հատուկ ուշադրություն դարձնել հայտնաբերման և ձերբակալման հատուկ գործողությանը, օրինակ, հետագա շահագործման նպատակով գնացքով տեղափոխվող անձանց: Նման գործողության մարտավարությունն ունի իր առանձնահատկությունները, որոնք պայմանավորված են այն բանով, որ օպերատիվ-քննչական խմբին կարող է հայտնի լինել հանցավոր գործունեության սուբյեկտներից միայն մեկը (վաճառող, տեղափոխող), իսկ հանցավոր խմբի մյուս անդամները և զոհերը «գրված են» գնացքում: Հնարավոր է նաև այլ իրադրություն, երբ հայտնի է զոհերից մեկը, որը մեկնում է ինքնուրույն, սակայն առկա է օպերատիվ տեղեկություն գնացքում մյուս զոհերի և տեղափոխողի գտնվելու մասին:

Այն դեպքում, երբ հայտնի է տեղափոխողը, նրա նկատմամբ սահմանվում է արտաքին դիտում մեկնումից առնվազն մեկ օր առաջ: Եթե դիտումը սահմանվել է ավելի վաղ, ապա չի դադարեցվում ընդհուպ մինչև գնացքի մեկնումը: Հենց մեկնումից առաջ վերջին ժամերին է, որ հնարավոր է դիտման օբյեկտի շփումը հանցակիցների հետ: Օպերատիվ-հետախուզական խմբի անդամներից մեկը պետք է գտնվի տեղափոխողի անմիջապես կողքը՝ նույն կամ հարևան կուպեում:

Նպատակահարմար է կապ պահպանել բջջային կապի օգտագործմամբ, քանի որ ռադիոկայանի օգտագործումը կարող է զգոն դարձնել հանցագործներին և նրանց հետ կապված անձանց: Արժե, որ ձերբակալում իրականացնող խմբի մասնակիցները նախորոք SMS հաղորդագրությունների ցանկից արագ հավաքեն հնարավոր հրամանների ցանկը՝ տեղեկությունների արագ փոխանցման համար: Բացի դրանից, բջջային կապը թույլ է տալիս այդ խմբի անդամներին հատուկ մշակված արտահայտությունների միջոցով գործողության ղեկավարին և խմբի մյուս մասնակիցներին տեղեկացնել հանցավոր գործունեության սուբյեկտների և տեղափոխվող զոհերի շփումների մասին:

Ուղևորության ժամանակ իրականացվող դիտման նպատակը գնացքում տեղափոխողի կապերի պա[illegible]նումն է: Հատուկ գործողությունն սկսելուց առաջ հարկավոր է վեր[illegible]ման տակ դնել տեղափոխողի հեռախոսը: Տեղափոխողի ձերբակ[illegible]ցանկալի է իրականացնել տեղափոխվող զոհերի հետ նրա հանդիպ[illegible]պահին: Ընդ որում՝ նրա շփումների ականատես վկաների ցուցմունքնե[illegible]ագայում հնարավորություն կտան ապացուցելու, որ տեղափոխողը և [illegible]ֆիքինգի զոհերը լավ ծանոթ են:

Եթե հայտնի է տեղափոխվող զոհերից մեկը, օրինակ, կին, որին մյուսների հետ՝ հյուրանոցա-ռեստորանային բիզնեսի կամ առևտրի ոլորտում աշխատելու պատրվակով տեղափոխում են շահագործման վայր՝ երկրի ներսում կամ արտերկրում, ապա տվյալ դեպքում դիտարկումը հարկավոր է իրականացնել նրա նկատմամբ: Շատ հավանական է, որ կազմակերպիչը կամ տեղափոխողը ուղևորության ընթացքում կկապվեն նրա հետ: Չի բացառվում նաև հսկողության օբյեկտի և տեղափոխվող այլ անձանց հանդիպման հավանականությունը: Պարզված խմբի բոլոր անդամների ձերբակալումը պետք է իրականացնել միաժամանակ: Ընդ որում՝ պետք է բացառել ձերբակալված անձանց շփումները մեկը մյուսի հետ:

Ձերբակալման եզրափակիչ փուլում իրականացվող գործողությունների համար օպերատիվ-քննչական խումբը պետք է բաժանվի երկու մասի: Առաջինը մեկուսացնում է թրաֆիքինգի զոհերին, հարցաքննում նրանց և նրանց հետ գտնվող մյուս ուղևորներին: Այս աշխատակիցներն ապահովում են զոհերի և վկաների անվտանգությունը:

Երկրորդ խումբը ձերբակալում է տեղափոխողին կամ վաճառողին, պարզում նրանց անձը և անցկացնում հարցաքննություն: Տվյալ խումբը նույնպես պետք է հարցաքննի հանցավոր գործունեության սուբյեկտի հետ եղած այլ ուղևորներին: Ձերբակալվածներից առգրավվում են առկա փաստաթղթերը, և ձեռնաշղթաների օգնությամբ նրանք պահվում են գնացքը ուղեկցող ոստիկանության աշխատակիցների ծառայողական կուպեում: Որպես միջոցառման շտաբ կարելի է վերցնել հատուկ ամրագրված կուպե կամ ծառայողական վագոնը, որտեղ տեղավորված է գնացքի պետը:

Թրաֆիքինգի զոհերի տեղափոխման խափանումը տվյալ գործողության անհրաժեշտ պայմանն է: Տեղափոխվող և ձերբակալված անձինք հաճախ պատկանում են երկրում անօրինական կերպով գտնվող անձանց կարգին: Հաճախ թրաֆիքինգի զոհերն իրենք են հանդիսանում օրինազանցներ՝ զբաղվելով մարմնավաճառությամբ, բնակվելով առանց գրանցման, աշխատելով առանց համապատասխան թույլտվության և այլն:

Ձերբակալման գործողության ընթացքում պետք է հիշել, որ թրաֆիքինգի զոհերը մարդկանց թրաֆիքինգով զբաղվողներին ներկայացվող մեղադրան-

fի առավել կարևոր վկաներն են: Միջոցառման ընթացում նրանց հետ ղեsf է վարվել ղաsճաճ կերղով, վերաբե նղես, nrղեսզի օղերասիվ-fննչա-կան խմբի նկաsմամբ չձևավորվի ական վերաբերմունf այն անձանց կողմից, ովfեr հեsագայում ղեsf է չվեն nrղես sուժողներ:

Ձերբակալման միջոցառման ացfում ձերբակալումից անմիջա-ղես հեsո հարկավոր է զոհերին ացնել թրաֆիfինգով զբաղվողնե-րից: Դա հնարավորություն կsա սահմանափակել կասկածյալների կողմից sուժողների վրա բացասական ներգործության հնարավորությունը, ինչղես նաև թույլ կsա թրաֆիfինգի զոհերից սsանալ մանրամասն ցուցմունfներ: Sվյալ կարգի frեական գործերում կարևոր նշանակություն ունի նախաfն-նության և դաsաfննության ընթացfում sուժողների վsահության և նրանց ակsիվ դիrfnrոշման ձևավորումը :

Իrավաղահ մարմինների ճիշs գործողությունները նղասsում են այն բանին, nr թրաֆիfինգի զոհերը ինfնավsահություն են ձեռf բերում, հանգսsանում են: Արդյունfում նրանց հեs հոգեբանական շփման հնարա-վորություն է ծագում, իսկ sվյալ բնույթի շփման շնորհիվ զոհը (կամ մի fանի զոհերը) կազմում են ղաշsոնական հայsարարություն և ցուցմունfներ sալիս հավաfագրման, sեղափոխման, հանձնման, ընդունման և շահա-գործման բնույթի մասին:

Ձերբակալման միջոցառման ժամանակ անհrաժեշs է ssուգել թրա-ֆիfինգի զոհերի անձը հասsաsող փասsաթղթերը, ուշադրություն դարձ-նել այնղիսի փասsաթղթերի վրա, ինչղիսիf են օrագrերը, աշխաsանfի հաշվառման թերթիկները, ssացականները և այլն: Sուժողների մոs նման փասsաթղթերի հայsնաբերումը կարող է հանդիսանալ nrղես թրաֆիfին-գով զբաղվողներին և ssrկական աշխաsանf օգsագործողներին ներկայաց-վող մեղադրանfի աղացույց: Զոհի մոs անձը հասsաsող փասsաթղթերի բացակայությունը կարող է լինել նrա նկաsմամբ թրաֆիfինգով զբաղվողի կողմից հսկողություն սահմանելու աղացույց, հաsկաղես եթե հեsագա-յում այդ փասsաթղթերը հայsնաբերվեն կասկածվող անձի մոs:

Նշված ձերբակալման միջոցառումը ղեsf է ուղեկցվի sեսագrմամբ: Դա աղահովում է մի fանի կարևոր խնդիrների լուծում: Առաջին հերթին, արձանագրվում են օղերասիվ-fննչական խմբի անդամների ճիշs գործո-ղությունները: Դրանից հեsո բացառվում են կողsության, ծեծի և այլնի գանգաsների ու մեղադրանfների sարբերակները: Երկրորդ, արձանագրվում են զոհերի թաfցնելու, sեղափոխելու և շահագործելու բնույթն ու ղայմանն-ները, նրանց հոգեբանական վիճակը ազաsման ղահին:

4. Հարցաքննության մարտավարությունը

Տվյալ կարգի քրեական գործերի քննության ընթացքում, հատկապես տուժողների մեծ թվի և մի քանի կասկածյալների առկայության դեպքում, նպատակահարմար է հարցաքննությունը անցկացնել օպերատիվ-քննչական խմբի կազմում ընդգրկված քննիչից և օպերատիվ աշխատակիցներից կազմված երկու ենթախմբերով :

Կասկածյալների և տուժողների հարցաքննությունների կազմակերպումը և անցկացումը տարբեր աշխատակիցների կողմից ամենից առաջ նպատակահարմար է նրանով, որ մարդկանց թրաֆիքինգի գործերով քննությունը բավականին աշխատատար է, որն ընդգրկում է քրեական գործի շրջանակներում մեծ թվով մասնակիցների (տուժողների, վկաների, կասկածյալների և այլն): Երկու ենթախմբերը, որոնք աշխատում են միաժամանակ և միմյանց հետ սերտորեն փոխկապակցված, թույլ են տալիս օգտագործել տուժողների կողմից տրամադրված յուրաքանչյուր ապացույց կասկածյալների հարցաքննությունների ժամանակ: Ուստի քննության արդյունավետության համար անհրաժեշտ պայման է հանդիսանում օպերատիվ նյութերի իրացման սկզբից ևեթ գործառույթների ներքին բաշխմամբ օպերատիվ-քննչական խմբի ստեղծումը:

Տուժողների հայտնաբերման դեպքում անհրաժեշտ է մանրակրկիտ կերպով պատրաստվել նրանց հարցաքննությանը: Հոգեբանական տեսանկյունից անհրաժեշտ է հնարավորինս նախատեսել նրանց հետագա վարքի բոլոր հնարավոր տարբերակները: Անհրաժեշտ է ազատված կամ բռնված զոհերին բացատրել իրենց իրավունքները և պարտականությունները: Պետք է հատուկ ուշադրություն դարձնել այն հանգամանքին, որ երաշխավորվում են զոհերին վերաբերող տեղեկությունների չհրապարակումը և նրանց պաշտպանությունը: Բռնված զոհերին պետք է բացատրել նաև անօրինական գործողությունների համար պատասխանատվությունից նրանց ազատելու հնարավորության մասին, օրինակ, նրանց կողմից ապօրինի սահմանանցման, մարմնավաճառությամբ զբաղվելու, առանց գրանցման բնակվելու և այլն: Շեշտադրումը պետք է կատարվի հարցաքննվողի կողմից հանցավոր խմբի կազմակերպիչների և ակտիվ անդամների բացահայտման գործում քննության հետ համագործակցելու վրա: Թրաֆիքինգի զոհերի հարցաքննության ընդհանուր պայմանները նման են այլ հանցագործություններով հարցաքննության պայմաններին, երբ տուժողը ենթարկվել է ֆիզիկական կամ հոգեբանական բռնության: Առաջին հերթին, անթույլատրելի է քննիչի ձևական մոտեցումը և ավտորիտար դիրքը: Տվյալ քննչական գործողության անցկացման ժամանակ չափազանց կարևոր է շրջակա միջավայրը: Հարցաքննության պայմանները ոչ միայն պետք է հարցաքննվողին մղեն համագործակցելու քննիչի հետ, այլև ապահովեն նրա լիարժեք վստահությունը: Որքան

ավելի հարմարավետ լինեն հարցաքննության պայմանները և քննիչի հետ հաղորդակցվելու մթնոլորտը, այնք ելի մեծ է խոստովանական ցուցմունքներ և հանցավոր գործունեո մեխանիզմի մասին մանրամասն տեղեկություններ ստանալու հավա նությունը:

Եթե հանգամանքները թույլ ե ս կամ զոհը պահանջում է, հարցաքննությունը պետք է անցկացվի վայրում, փաստաբանի կամ մասնագետի-խորհրդատուի ներկայությամբ: Դա կմեղմի տուժողի կասկածները և տագնապը, ինչպես նաև կօգնի նրան հանգստանալ: Որոշակի հանգամանքներում հարցաքննություն իրականացնող աշխատակիցը պետք է լինի զոհի հետ նույն սեռից: Այս առումով կին քննիչի կողմից կին զոհի հարցաքննությունը լիովին արդարացված է թե՛ մեթոդական, թե՛ գործնական տեսակետից:

Ի սկզբանե հարցաքննությունը պետք է ուղղված լինի հանցավոր գործունեության հետքերի թաքցմանն ուղղված գործողությունների երեք փուլերից յուրաքանչյուրի վերաբերյալ հանցավոր մտահղացման նախապատրաստման և իրականացման միջոցի մասին, զոհի վարկածների հիմնական կետերի բացահայտմանը՝

ա) հավաքագրում և արտահանում,

բ) տեղափոխում և փոխանցում,

գ) ընդունում և շահագործում:

Հարցաքննությանը նախապատրաստվելու գործընթացում անհրաժեշտ է որոշել կոնկրետ հարցերը, որոնք առնչվում են հարցաքննվող անձի տեղեկացվածությանը հանցավոր գործունեության մեխանիզմի բաղկացուցիչ մասերի մասին.

1. աշխատանքի տեղավորվելու հնարավորության գովազդի տեխնոլոգիան,
2. զոհերի հավաքագրման ընթացակարգը,
3. զոհերին թաքցնելու և շահագործելու նպատակով շինություն փնտրելու ուղիները, այդ թվում՝ շինության վարձակալման սխեման,
4. մարդկանց թրաֆիքինգի զոհերի տեղափոխման /փոխադրման/ եղանակները,
5. հանցավոր գործունեության մասնակիցների կապի եղանակները,
6. գովազդի ֆինանսավորման, թրաֆիքինգի զոհերի հավաքագրման, փոխադրման և թաքցման ընթացակարգը,

7. թրաֆիքինգի և ստրկական աշխատանքի օգտագործման զոհերի անմիջական շահագործման:

Նշված ուղղությունների շրջանակներում էլ պետք է վարել զոհի կամ վկաների հարցաքննությունը: Դա թույլ կտա ոչ միայն ստանալ մեծ քանակությամբ փաստացի տվյալներ, այլև կնպաստի նոր վկաների հայտնաբերմանը:

Տուժողների և երկրորդական տուժողների հարցաքննության ընթացքում պարզվում է զոհի նկատմամբ ֆիզիկական և հոգեկան բռնության տեսակը: Այնպիսի հանցավոր գործողություններ, ինչպիսիք են՝ մարդու առևանգումը, ազատությունից ապօրինի զրկելը, ստրկական աշխատանքի օգտագործումը, անօրինական որդեգրումը, մարմնավաճառությամբ զբաղվելուն ներգրավելը, մարմնավաճառությամբ զբաղվելու կազմակերպումը, անչափահասների պոռնոգրաֆիկ պատկերներով նյութերի կամ առարկաների պատրաստումը և շրջանառությունը, ֆիզիկական բռնությունը և զոհին ու նրա ընտանիքին սպանելու սպառնալիքը և առողջության, սեռական անձեռնմխելիության և սեռական ազատության դեմ գործած այլ հանցագործությունները որպես կանոն կապված են հարկադրանքի և բռնության հետ: Դրանք կարիք ունեն քրեական-դատավարական ամրագրման, այդ թվում՝ հարցաքննության ընթացքում:

Թրաֆիքինգում ներգրավվածությունը զգալի ազդեցություն է ունենում զոհի վրա: Կարևոր է տուժողից ստանալ ցուցմունքներ շահագործման մանրամասների մասին: Լրացուցիչ հոգեբանական տրավմայից խուսափելու նպատակով, կրկնվող հարցաքննությունների ընթացքում հարկ չկա բազմիցս ուշադրությունը սևեռել բռնության և զոհի նվաստացումների տեսարանների վրա:

Հարցաքննության ընթացքում պետք է արտացոլվեն կասկածյալների (մեղադրյալների) կողմից հանցավոր գործողություններով հասցված ֆիզիկական և հոգեբանական վնասների կապակցությամբ, զոհի ցուցմունքները : Դրանց մեջ մտնում են բռնության, խաբեության, ստրկացման և շահագործման նկատմամբ տուժող կողմի ռեակցիան: Բացի դրանից, անհրաժեշտ է ճշտել և պարզել.

1. ինչպես են վաճառքը, շահագործումը և այլն ազդել տուժողի կյանքի որակի վրա նրա փախուստից, փրկագնումից, ազատումից հետո,

2. ինչպիսին է տուժողի մոտ իր և իր մտերիմների համար մտավախության աստիճանը,

3. արդյոք թրաֆիքինգի իրադարձություններն ազդե՞լ են տուժողի՝ դրանից հետո ազատ ապրելու կարողության վրա, փոխվե՞լ է արդյոք տուժողի սեփական արժանապատվության և լիարժեքության զգացումը:

Չափազանց կարևոր է տուժողների հարցաքննության հոգեբանական կողմը: Այս կապակցությամբ օպերատիվ-քննչական խմբի անդամների վարքագիծը պետք է ընդգծված կերպով անհանդուրժողական լինի հանցագործների նկատմամբ և նպաստի զոհերի կողմից լրացուցիչ ապացուցողական տեղեկությունների տրամադրմանը՝ թրաֆիքինգով զբաղվողների և այն անձանց մասին, ովքեր անմիջաբար իրականացնում են նրանց շահագործումը:

Տուժողների հետ աշխատելիս անհրաժեշտ է նկատի ունենալ, որ զոհերը կարիք ունեն անվտանգության երաշխիքի ոչ միայն իրենց, այլև մերձավորների համար: Տուժողները ճանաչում են այն մարդկանց, ովքեր իրենց վաճառել և շահագործել են, նրանք տիրապետում են տեղեկությունների, թե ինչի են ընդունակ հանցագործները, այդ պատճառով էլ իրավապահ մարմինների աշխատողները չպետք է տուժողների վրա թողնեն այնպիսի մարդկանց տպավորություն, ովքեր թերագնահատում են ռիսկը և անտարբերությամբ են վերաբերվում տուժողների անվտանգության հարցին:

Ընդ որում՝ պետք է խուսափել մեկ այլ սխալից. օպերատիվ աշխատողի կամ քննիչի կողմից տուժողի ճակատագրով ավելորդ մտահոգվածության ցուցադրումը կարող է և ունենալ հակառակ հետևանք: Տուժողի մեջ կարող է տպավորություն ստեղծվել իրավապահ մարմինների աշխատակիցների իբրև թե անվստահության, տուժողին և նրա մերձավորներին պաշտպանելու անկարողության մասին:

Պետք է հաշվի առնել նաև, որ զոհերը սովորաբար անհանգստացած են շահագործման հետ կապված իրենց անձնական կյանքի ԶԼՄ-ներով հրապարակմամբ: Ցավոք, քրեական թեմաներով առանձին հեռուստահաղորդումների բարոյաէթիկական կողմերը շատ հեռու են գոհացուցիչ լինելուց: Օրինակ, ինչպես կարելի է գնահատել բռնաբարության փաստին վերաբերող ռեպորտաժը, որտեղ բռնաբարողը մնում է կադրից դուրս, իսկ տուժողի անձը լիովին ներկայացվում է: Ուստի հրապարակման վտանգը կարող է բացասաբար ազդել տուժողների խոստովանական ցուցմունքների վրա:

Տվյալ կարգի քրեական գործերով տուժողները մարդիկ են, ովքեր լուրջ տրավմայի են ենթարկվել շահագործման ժամանակ իրենց բաժին հասած փորձությունների հետևանքով: Դրա հետ մեկտեղ՝ քննիչը կամ օպերատիվ աշխատակիցը պետք է մանրամասնորեն հարցաքննեն նրանց հիվանդագին և նեղանձնական դեպքերի մասին: Նման իրավիճակներում հարցադրման ձևը ունի վճռորոշ նշանակություն: Հնարավոր մարտավարական մոտեցումներից մեկը հարցաքննվողին առաջարկելն է, որ իր ձեռքով գրի առնի իր ցուցմունքների մի մասը, շարադրման ընթացքում ձևակերպելով ճշտող հարցեր: Նման մոտեցումը կարող է ունենալ նաև հոգեբանական նշանակություն: Որոշ մարդկանց համար իրենց տրավմայի ենթարկած հանգամանքնե-

րը թղթի վրա շարադրելը սթրեսից ազատվելու և կպչուն հիշողություններից ձերբազատվելու միջոց է:

Թրաֆիքինգի զոհերը դասվում [illegible]րդկանց այն կատեգորիային, ովքեր անվստահությամբ, երբեմն էլ թշնա[illegible]են տրամադրված իշխանությունների ներկայացուցիչների հանդեպ: Դ[illegible]րավոր է հատկապես այն դեպքում, երբ զոհը, գտնվելով արտերկրում, հ[illegible]ել է ոստիկանների, հյուպատոսական և միգրացիոն ծառայությունն[illegible] տարբեր վերաբերմունքին: Դա պետք է հաշվի առնել նաև հարցաքննության նախապատրաստման սկզբնական փուլում: Անհրաժեշտ է լրացուցիչ ջանքեր ձեռնարկել փոխըմբռնման հաստատման համար: Վստահության ձեռքբերման համար նախաքննության ամբողջ ընթացքում կարևոր է, որ քննիչը հարցաքննվողի հետ ազնիվ լինի:

Տուժողների առաջին հարցաքննությանը նախապատրաստվելու գործընթացում հարկ է նկատի ունենալ մի շարք հանգամանքներ, որոնք պետք է պարզվեն առաջին հերթին: Օրինակ, որպես մարմնավաճառի շահագործված կնոջ հարցաքննության դեպքում հարկավոր է առաջին հերթին պարզել, թե տուժողը ինքնակա՞մ, խաբեությա՞մբ, թե՞ հարկադրանքով է հայտնվել արտասահմանում կամ մեկ այլ տարածաշրջանում: Պետք է նկատի ունենալ, որ, օրինակ, արտասահման ինքնակամ մեկնելը չի բացառում խաբեությամբ նման գործողությունների կատարումը հավաքագրողի կողմից, որը ներկայանում է որպես օրինապահ գործատուի ներկայացուցիչ: Եթե մեկնումը տեղի է ունեցել հարկադրանքով, ապա անհրաժեշտ է պարզել, թե որն է եղել հարկադրանքի միջոցը.

- ֆիզիկական ուժի, սպառնալիքների օգտագործու՞մը,
- հանցավոր գործունեության սուբյեկտի նկատմամբ տուժողի պարտքային պարտավորություններ ունենա՞լը և այլն:

Հարցաքննության սկզբնական փուլում անհրաժեշտ է պարզել տուժողի տեղեկացվածության աստիճանը արտերկիր կամ մեկ այլ տարածաշրջան մեկնելու իրական նպատակի մասին, անհրաժեշտ է մանրամասնել հավաքագրողի և փոխադրողի կողմից տուժողին բառացի ներկայացրած մեկնման հիմնավորումը:

Եթե մեկնումը կրել է ստիպողական բնույթ, ապա պետք է որոշակիացնել, թե հանցագործների կոնկրետ ո՛ր գործողություններն են տուժողին ստիպել մեկնել արտասահման, և զբաղվել մարմնավաճառությամբ և զոհի համար անցանկալի այլ գործունեությամբ (նույնիսկ ինքնակամ մեկնելու դեպքում): Հարցաքննվող անձին պետք է առաջարկել հանգամանորեն նկարագրել ֆիզիկական բռնության, սպառնալիքի, հոգեբանական այլ ներգործության դրսևորումները և այն վայրերը, որտեղ դրանք կիրառվել են: Հարցաքննության ընթացքում պետք է սահմանազատել, թե հանցավոր գոր-

ծունեության սուբյեկտների կողմից հարկադրանքի ինչպիսի միջոցներ են կիրառվել սկզբնաղբյուր երկրի տ… ւմ, և ինչպիսիք՝ դրա սահմաններից դուրս: Չափազանց կարևոր է հ… այն բանին, որ հարցաքննվող անձը նշի դրան մասնակից սուբյեկտ… կյալները, հիշի նրանց անունները, մականունները, տրամադրի արտաք… ինների նկարագրությունը:

Եթե տուժողների առաջին … աքննության ժամանակ պարզվի, որ նրանց ձեռքի տակ դեռևս կան արտասահմանյան անձնագրեր, այլ փաստաթղթեր կամ առարկաներ, որոնք կարող են օգտագործվել որպես կասկածյալների մեղավորության ապացույցներ, ապա պետք է դրանք առգրավել և կցել քրեական գործին որպես իրեղեն ապացույցներ:

Սեռական շահագործման զոհ դարձած կանանց հարցաքննության ժամանակ անհրաժեշտ է պարզել հետևյալը.

1. որտեղ և ինչպիսի հանգամանքներում են նրանք հանդիպել իրենց արտասահման ուղարկելը կազմակերպողներին,
2. ուրիշ ում հետ են նրանք հանդիպել այդ առիթով, ինչպիսի առաջարկներ են նրանց արվել՝ իրենց ապագա աշխատանքի, պայմանների և վարձատրության առնչությամբ,
3. եղե՞լ է արդյոք պայմանավորվածություն մարմնավաճառության մեջ ներգրավվելու կամ սեռական բնույթի այլ ծառայություններ մատուցելու մասին. եթե այո, ապա ինչպիսի պայմաններով,
4. ի վերջո, ինչպիսի համաձայնություն է ձեռք բերվել, ներառյալ աշխատանքի տեղավորման միջնորդների ծառայությունների վարձատրության, ուղևորությունների տոմսերի, փաստաթղթերի և այլնի դիմաց վճարման հարցը,
5. ինչպես է որոշվել արտերկիր մեկնելու համար պահանջվող փաստաթղթերի ստացման հարցը, ով է զբաղվել այդ հարցով, գործին առնչվող ինչպիսի տեղեկություններ կարող են տրամադրել այդ անձինք,
6. ինչպիսի հանգամանքներում է իրականացվել արտերկիր կամ այլ տարածաշրջան ուղարկելը, ինչպես է տեղի ունեցել պետական սահմանի հատումը (ժամանակը, վայրը, կետը, այլ հանգամանքներ), ով է ուղեկցել տուժողներին, ուղեկցողը շփվե՞լ է արդյոք սահմանային ծառայության աշխատակիցների հետ,
7. ինչ է տեղի ունեցել արտերկիր նրանց ժամանելուց հետո. որ երկիր, և որ բնակավայր են նրանք ժամանել, ով է նրանց դիմավորել, ինչպես է լուծվել նրանց աշխատանքի հարցը, արդյո՞ք նրանց առաջարկել են

անմիջաmեs զբաղվել մարմնավաճառությամբ կամ այլ գործու-նեությամբ, ինչmիսի բաց[illegible]թյուններr է sվել նրանց նոr «sէrը», վեrջինս hղում կաsarե՞լ [illegible]ռանցագործության կազմակեrmչի (կազմակեrmիչնեrի) միջ[illegible]թյուն ունեցող hամաձայնությանը դեռևս նախfան կանանց [illegible]ը նmասակակեs եrկիr,

8. ինչmեs է լուծվել ժաման[illegible]կrում sուժողնեrի գsնվելն օrինա-կանացնող փաuսաթղթե[illegible] [illegible]րանցման hաrցը, ինչmիսին էին «աչխաsանfի» mայմանները,

9. sուժողնեrը hrաժաrվե՞լ են աrդյոf մաrմնավաճառությամբ զբաղ-վելուց կամ սեռական բնույթի ծառայություններ մաsուցելուց. եթե այո, աmա ինչmե՞ս են նrանց hաrկադrել դա անել,

10. նmաsակակեs եrկrում sուժողնեrը դիմե՞լ են իrավաmահ մաrմիննե-rին կամ իշխանությունների այլ նեrկայացուցիչնեrին, իrենց mեsու-թյան դիվանագիsական նեrկայացուցչությանը. եթե ոչ, աmա ինչու,

11. ինչ է նrանց hայsնի hանցավոr խմբի անդամնեrի մասին, ուrիc ում hեs են նrանf cփվել նկաrագrվող դեmfեrի ժամանակ (hավա-fագrողնեr, փոխադrողնեr, լուսանկաrիչնեr, միգrացիոն ծառա-յություննեrի նեrկայացուցիչնեr և այլն),

12. ինչ է hայsնի sուժողնեrին մյուս անձանց (կանանց) մասին, ովfեr նrանց hեs hայsնվել են աrsեrկrում ՝ hամանման hանգամանfնեrում:

Քrեադաsավաrական գոrծողությունների անցկացման մասին այլ mե-sություն կամ sաrածաcrջան hանձնաrաrություն ուղաrկելու դեmfում sու-ժողնեrին srվող hաrցեrը մանrամասնվում են՝ նկաsի ունենալով frեական գոrծի կոնկrեs hանգամանfնեrը: Սsrև բեrվում է նման hաrցեrի օrինակե-լի ցանկը.

1. Եrբվանի՞ց են sուժողնեrը գsնվում [X] *(նcվում է բնակավայrը, nr-sեղ նrանց hայsնաբեrել են):*

2. Որsե՞ղ են աmrում sուժողնեrը [X] *(մանrամասն srվում է usnւյգ hասցեն և կոնsակsային hեռախոսնեrի hամաrնեrը):*

3. Sուժողնեrը ծանո՞թ են [X] hեs *(նcվում են այն անձանց hամառոs sվյալնեrը, ովfեr կասկածվում են թrաֆիfինգի և usrկական աcխաsանfի oգsագործման մեղսակցության մեջ):*

4. Եթե sուժողնեrը ծանոթ են նcված անձանց hեs, աmա նcված անձիfնf իrենց oգնությունը ցուցաբեrե՞լ են նrանց՝ [X]-ից *(նcվում է sուժողի hավաfագrման կամ մինչև մեկնումի mահը մcsական բնակության վայ-*

րը) ժամանելիս *(նշվում է տուժողի շահագործման վայրը)*. եթե այո, ապա կոնկրետ ինչու՞մ է արտահայտվել օ[illegible]ւնը:

5. Տուժողներին առաջարկվե[illegible]քում մեկնել [X] *(նշվում է տուժողի շահագործման վայրը)*, օրինակ, ս[illegible]ն ծառայությունների մատուցմամբ կամ այլ աշխատանքով դրամ վաս[illegible]ւ նպատակով:

6. Եթե իրոք արվել է սեռակ[illegible]ծառայությունների մատուցմամբ կամ այլ աշխատանքով դրամ վաստակելու առաջարկություն, ապա՝ ե՞րբ, որտե՞ղ և ումի՞ց, ինչպես նաև՝ կոնկրետ ինչու՞մ է դա կայացել:

7. Ինչպիսի՞ն է եղել տուժողի նյութական վիճակը հավաքագրողից առաջարկ ստանալու պահին, տուժողն ունեցե՞լ է մշտական աշխատանք կամ եկամտի այլ աղբյուր:

8. «Աշխատանքի տեղավորման» առաջարկություն անող անձը գիտե՞ր տուժողի նյութական վիճակի մասին:

9. Աշխատանքի կոնկրետ ինչպիսի՞ պայմաններ են առաջարկվել [X] *(նշվում է մեկ կամ մի քանի անձանց ազգանուն, ովքեր կատարել են հավաքագրողի կամ գործատուի գործառույթ)*:

10. Ինչպիսի՞ն էին [X] *(նշվում է տուժողի շահագործման վայրը)* ուղարկելու պայմանները, տրանսպորտի ո՞ր տեսակով է կատարվել փոխադրումը, տեղի ունեցե՞լ է արդյոք տոմսերի ձեռքբերում, թե՝ ուղարկումը կատարվել է առանց դրանց, ով է տվել ուղեվարձը. եթե ուղեվարձը վճարվել է այլ անձանց կողմից, ապա ինչպիսի պայմաններով:

11. Ուղեկցե՞լ են նրանց արդյոք [X] *(նշվում է տարանցիկ կամ տուժողի շահագործման վայրը)* տեղափոխվելիս. եթե ուղեկցել են, ապա կոնկրետ ո՞վ և ի՞նչ նպատակով:

12. Տուժողների մոտ եղե՞լ են արդյոք փաստաթղթեր (անձնագրեր) ուղևորության ընթացքում, եթե ոչ, ապա ո՞վ է ներկայացրել անձնագրերը սահմանի մոտ փաստաթղթերի ստուգման ժամանակ, փաստաթղթերի ստուգում տեղի ունեցե՞լ է արդյոք:

13. Որևէ մեկը դիմավորե՞լ է նրանց [X] *(նշվում է տուժողի քաղաքի, տարանցիկ փոխադրման կամ շահագործման վայրը)*, և դրա մասին պայմանավորվածություն եղե՞լ է ուղևորությունից առաջ, ո՞վ է հրահանգել տուժողներին՝ վերջնական նպատակակետ հասնելուց հետո նրանց գործողությունների մասին:

14. Որտե՞ղ են ապրել [X] -ում *(նշվում է տուժողի տարանցիկ փոխադրման, քաղաքի կամ շահագործման վայրը)*, ո՞ւմ հետ, և ո՞վ է նրանց այնտեղ տեղավորել:

15. [X] *(նշվում է տուժողի տարանցիկ փոխադրման, թաքստոցի կամ շահագործման վայրը)* ժամանելուց [illegible]ւլվե՞լ են նրանցից անձնագրերը, դրամը, բջջային հեռախոսները. ե[illegible]ն, ապա ո՞ւմ կողմից և ի՞նչ նպատակով:

16. [X] *(նշվում է տուժողի շահագործման վայրը)* ժամանելուց հետո նրանք պե՞տք է վաստակեին փոխ[illegible]ի, ապրելու և սնվելու վրա ծախսված դրամը. եթե այո, ապա ինչպիսի ժամանակահատվածում, ում կողմից և երբ է դրա մասին պայմանավորվածություն եղել:

17. Ինչպիսին էին ապրելու և աշխատելու պայմանները [X] -ում *(նշվում է տուժողի շահագործման վայրը)*, ով է այդ պայմանները սահմանել:

18. Տուժողների տեղաշարժվելու ազատությունը սահմանափակվե՞լ է. եթե այո, ապա ի՞նչ կերպ:

19. Տուժողները հնարավորություն ունեցե՞լ են արդյոք ցանկացած պահի հրաժարվել այն աշխատանքից, որը կատարում էին (այդ թվում՝ հրաժարվել սեռական ծառայությունների մատուցումից) և վերադառնալ մշտական բնակության վայր կամ երկիր: Եթե նման հնարավորություն չունեին, ապա ի՞նչն էր դրան խոչընդոտում:

20. Տուժածների նկատմամբ կիրառվո՞ւմ էին արդյոք հոգեբանական կամ ֆիզիկական ներգործության միջոցներ՝ ստրկական աշխատանքի հարկադրելու նպատակով (սեռական ծառայությունների մատուցման ոլորտում, գյուղատնտեսական աշխատանքներում, շինարարությունում, օժանդակ աշխատանքներում, ընդհատակյա արտադրությունում) կամ ներքին օրգանները հանելու համաձայնություն ստանալիս:

21. Ինչպիսի՞ն էր տուժողի ստիպողական աշխատանքի ինտենսիվությունը (օրինակ, ինչպիսի՞ն էր և ո՞ւմ կողմից էր սահմանված վաստակի նորման, օրվա ընթացքում ի՞նչ հաճախականությամբ էին տրամադրվում սեռական ծառայություններ և այլն):

22. Եթե տուժողները մատուցում էին սեռական ծառայություններ, ապա՝

1. ո՞վ էր նրանց դուրս բերում «աշխատանքի վայր», և որտե՞ղ էին դրանք գտնվում,
2. ո՞վ էր ղեկավարում նրանց գործողությունները «աշխատանքի վայրերում», գովազդում, ընտրում հաճախորդների ցանկությամբ,
3. ինչպե՞ս էր իրականացվում փոխանցումը հաճախորդին,
4. ո՞ւմ էին հաճախորդները դրամ տալիս որպես վարձատրություն (վճար), ի՞նչ չափով,

5. հաճախորդների տված դրամի ո՞ր մասն էին ստանում տուժողները և ե՞րբ (հաճախորդի՝ դրամը անմիջապես հետո, սեռական ծառայության մատուցումից հոշակի ժամանակամիջոցից հետո):

23. Որևէ մեկը կատարու՞մ էպանության գործառույթներ ստիպողական աշխատանքի վայրում ակ, դաշտում, շինարարությունում, արտադրությունում, այդ թվում՝ մնվաճառների աշխատանքի ընդհատակյա «կետերում»): Եթե պահպանություն կար, ապա տուժողն ի՞նչ կարող է հաղորդել պահապանների անձի և արտաքին նշանների մասին:

24. Ստիպողական աշխատանքի ընթացքում ծագու՞մ էին արդյոք ընդհարումներ (կոնֆլիկտ) շահագործման զոհերի միջև, տուժողների և հանցավոր գործունեության սուբյեկտների միջև, խնդիրներ իրավապահ մարմինների աշխատակիցների հետ: Եթե նման խնդիրներ ծագել են, ապա ու՞մ կողմից և ինչպես էին դրանք լուծվում:

25. Կոնկրետ ովքե՞ր [X] *(նշվում են կասկածյալների, մեղադրյալների և նրանց հետ կապված անձանց տվյալները)* և ինչպիսի՞ դերեր են կատարել [X] -ից *(նշվում է հավաքագրման կամ տուժողի մշտական բնակության վայրը նախքան մեկնումը)* տուժողների տեղափոխումը [X] *(նշվում է տուժողի տարանցիկ փոխադրման, թաքստոցի կամ շահագործման վայրը)* կազմակերպելիս՝ առաջարկվող աշխատանքի վերաբերյալ տուժողի համաձայնության պահից մինչև աշխատանքի կատարման սկիզբը:

26. Հանցավոր խմբի յուրաքանչյուր անդամի վերաբերյալ ձևակերպվում են հարցեր, որոնց պատասխանները պարզաբանում են յուրաքանչյուր մեղադրյալի դերը հանցավոր գործունեության մեխանիզմում.

1. [X]-ը մասնակից եղե՞լ է հավաքագրմանը, փոխադրմանը, փոխանցմանը, թաքցնելուն և շահագործմանը, եթե այո. ապա ո՞րն էր նրա դերը,

2. [X]-ը դրամ ստացե՞լ է տուժածներին այլ անձանց փոխանցելու համար, այդ թվում՝ «ոջերին»՝ մարմնավաճառությամբ զբաղվելու համար: Եթե այո, ապա՝ ումի՞ց և ի՞նչ չափով:

3. ինչպիսի՞ դեր է կատարել [X] -ը տուժողներին շահագործման վայր ուղարկելու և ստրկական աշխատանքի օգտագործման մեջ,

4. [X]-ը *(նշվում է հավաքագրման և փոխադրման կազմակերպչի, համակարգողի կամ այլ անձի ազգանունը, ով գործուն դեր է կատարել ուղևորության մեջ)* դրա՞մ է տվել [X]-ին *(նշվում են երկրորդական կատարողների և հանցակիցների ազգանունները)* տուժածներին մինչև շահագործման վայր փոխադրելու, նրանց ժամանակավոր բնակության, սննդի համար, և ի՞նչ չափով:

27. Վերը թվարկված անձանց դերերը նախապես համաձայնեցվա՞ծ էին նրանց միջև և հստակորեն բ[illegible]ծ: Գիտե՞ն նրանք, թե ինչ պետք է անի իրենցից յուրաքանչյուրը:

Կարևոր նշանակություն ունի[illegible]անձանց պարզումը և հարցաքննումը, ովքեր ապրում (ապրել) են այն[illegible]արանի հարևանությամբ, որը հանցավոր գործունեության սուբյեկտն[illegible]ղմից օգտագործվել է որպես սեռական ծառայությունների մատուցման [illegible] կամ որպես ժամանակավոր բնակության վայր և (կամ) մարդկանց թրաֆիքինգի և զոհերի թաքստոց: Նշված անձանց հարկ է ուղղել հետևյալ հարցերը.

- ծանո՞թ են արդյոք նրանք [X]-ի հետ *(նշվում են տուժողների ազգանունները, ովքեր, առկա տեղեկությունների համաձայն, բնակվել կամ պահվել են հարևան բնակարանում)*,
- եթե ծանոթ են, ապա ինչպիսի՞ հանգամանքներում են ծանոթացել, որքա՞ն ժամանակ են նրանք այնտեղ բնակվել և ինչպիսի՞ գործունեությամբ են զբաղվել:

Եթե քննության ընթացքում պարզվի, որ վաճառված անձանց համար դրամը փոխանցվել է բանկային համակարգերի միջոցով կամ վճարման տարբեր համակարգերի օգտագործմամբ, ապա այդ գործողություններին մասնակցած ընկերությունների աշխատակիցներին ևս պետք է հարցաքննել որպես վկաների: Նշված անձանց հարցաքննության ընթացքում հարկ է ոչ միայն հաստատել հանցավոր գործունեության սուբյեկտների կողմից դրամի փոխանցման կամ ստացման փաստը, այլև հարցաքննել նշված վկաներին՝ պարզելու նրանց հիշողության մեջ տպավորված հագամանքները, հաճախորդի նշանները, այն անձանց քանակը և արտաքին նշանները, ովքեր դրամական միջոցները վճարողի կամ ստացողի հետ էին:

Թրաֆիքինգի փաստի հաստատման համար ապացուցողական մեծ նշանակություն կարող են ունենալ տուժողների ազգականների և ծանոթների ցուցմունքները: Զոհերի պատմածներից նրանց կարող է հայտնի լինել, որ հավաքագրման ժամանակ իրենց (զոհերին) խաբել են, բռնությամբ, սպառնալիքներով կամ պարտքային կախյալության հետևանքով ստիպել զբաղվել մարմնավաճառությամբ: Հնարավոր է, որ տուժողների ազգականների և ծանոթների մոտ մնացած լինեն տուժողների փոխանցած նամակներ կամ երկտողեր՝ նրանց տուն վերադառնալու հարցում օգնության, կամ դրամ ուղարկելու խնդրանքներով, որպեսզի վճարեն պարտքերը և այլն: Հարկավոր է առգրավել նշված փաստաթղթերը և դրանք կցել քրեական գործին որպես իրեղեն ապացույցներ:

Կասկածյալների հարցաքննության ընթացքում հարցաքննվողի հետ հո-

գեբանական կապ (կոնտակտ) հաստատելը պակաս կարևոր չէ, քան՝ տուժողների և վկաների հարցաքննության [illegible]քում:

Եթե հարցաքննության պահի[illegible]աքննության մարմնի տրամադրության տակ առկա է բավարար ապ[illegible]ողական բազա, որը մերկացնում է կասկածյալին հանցագործությ[illegible]տարման մեջ, ապա հարցաքննության ընթացքը կառուցվում է առ[illegible]ացույցներով հարցաքննվողի մերկացման սխեմայով, ընդհուպ մինչև հարցաքննվողի ձերբակալման հնարավորությունը ՀՀ Քրեական դատավարության օրենսգրքի No.128,131(1) հոդվածների համաձայն: Տվյալ իրավիճակում պետք է կասկածյալին հասկացնել, որ անկախ ցուցմունքներ տալու, ցուցմունքներ տալուց հրաժարվելու, կամ կեղծ ցուցմունքներ տալով քննությանը խոչընդոտելու իր որոշումից, եզրակացություն է արվել նրա գործողություններում հանցակազմի հատկանիշների առկայության մասին, իսկ քրեական պատասխանատվության ենթարկելը անխուսափելի փաստ է: Ընդ որում՝ ողջամիտ է օգտագործել այնպիսի մարտավարական հնարքներ, ինչպիսիք են «հարցաքննվողի լեգենդի ընդունելիությունը», «կեղծիքի կանխումը», հարցաքննության «արագացված տեմպը», կիրառել կասկածյալին մերկացնող ապացույցների ընտրովի առաջադրում:

Եթե հարցաքննվողը մտնում է շփման մեջ, ապա, հաշվի առնելով, որ թրաֆիքինգով զբաղվողները հիմնականում կազմակերպված հանցավոր խմբավորման անդամներ են, հարկավոր է ուշադրություն դարձնել այդ խմբավորման բոլոր անդամների բացահայտմանը և մերկացմանը, ովքեր մասնակցել են հանցագործության կատարմանը տարբեր փուլերում: Այդ նպատակով անհրաժեշտ է պարզել ամեն ինչ՝ սկսած անհրաժեշտ փաստաթղթերի ձևակերպման ընթացակարգից մինչև պետական սահմանը հատելու պահը կամ նպատակակետ երկիր հասնելու պահը:

Կասկածյալներին պետք է հարցաքննել մանրակրկիտ կերպով պատրաստվելուց հետո, ելնելով հանցավոր խմբի յուրաքանչյուր անդամի՝ հանցավոր գործունեության նրանց վերագրվող դրվագներում մասնակցության բնույթի և աստիճանի մասին առկա տվյալներից: Հարցաքննությանը պատրաստվելիս անհրաժեշտ է նկատի ունենալ տուժողների և մեղադրող կողմի վկաների արդեն առկա ցուցմունքները, ինչպես նաև հաշվի առնել հարցաքննվողի հոգեբանական վիճակը: Այդ իմաստով հանցավոր խմբի անդամների միջև հակասության (կոնֆլիկտի) հրահրման մասին հանձնարարականները լիովին արդարացված են՝ հանցավոր գործունեության սուբյեկտների պառակտիչ դիրքորոշումներ առաջացնելու և մեղքը համախոհների վրա «գցելու» նրանց ձգտումները խթանելու համար:

Առաջին հերթին, հարկավոր է հարցաքննել այն անձանց,

- ովքեր հանցավոր խմբում կատարել են շարքային, «տեխնիկական» պարտականություններ,
- ովքեր եղել են հավաքագ[illegible] սուրհանդակներ, փոխադրողներ, ուղեկցողներ,
- ում փաստաթղթերի օգտ[illegible]ամբ վարձվել է բնակարան կամ վարձակալվել այլ շինութ[illegible]րածք),
- ովքեր հանցավոր խմբում կատարել են առաքիչի (դիսպետչերի), վարորդի կամ պահապանի գործառույթներ:

Այդ անձանց հարցաքննությունը պետք է կառուցել հանցավոր գործունեության կազմակերպչի՝ հարցաքննվող անձին տված հրահանգների բովանդակությունը պարզելու «լեգենդի» հիման վրա: Հարցաքննության ընթացքում անհրաժեշտ է փորձել պարզել հարցաքննվողի նախնական տեղեկացվածությունը նրանց գործունեության հանցավոր բնույթի մասին, աստիճանաբար բերելով իրավապահ մարմինների հետ համագործակցելու անհրաժեշտությանը: Կասկածյալների հարցաքննության ժամանակ հարկավոր է օգտագործել տուժողների, վկաների, այլ կասկածյալների ցուցմունքներից միայն մանրամասն ընտրված հատվածներ: Այսպիսով, հարցաքննվողի մեջ տպավորություն է առաջանում, որ իր հանցավոր գործունեության բոլոր հանգամանքները պարզված են ամենայն մանրամասնությամբ:

Եթե կասկածյալները խոստովանում են իրենց մասնակցությունը հանցագործության կատարմանը, ապա առաջին հարցաքննության ժամանակ հարկավոր է մանրամասն պարզել հետևյալը.

1. Երբ, որտեղ, ում հետ, ինչպիսի հանգամանքներում է ձեռք բերվել համաձայնություն մարդկանց վաճառքի և (կամ) շահագործման մասին:
2. Ինչ պայմաններում է պայմանավորվածություն ձեռք բերվել տուժողների տեղաշարժի մասին արտասահման, ով է վճարել նպատակակետ երկրում ապրելու ծախսերը, և ով է կատարել վճարումը՝ ստացված «կենդանի ապրանքի» համար:
3. Ում կողմից, երբ և ինչպես են հաստատվել շփումներ գնորդների, օրինակ, արտասահմանյան «գործընկերների» հետ, ինչպես է կատարվել վճարումը մատակարարված «կենդանի ապրանքի» համար:
4. Երբ, որտեղ, ում կողմից և ինչպես են հավաքագրել ապագա զոհերին, աշխատանքի տեղավորելու ինչպիսի փաստարկներ են օգտագործվել հավաքագրման ընթացքում:
5. Ում կողմից է հիմնվել «աշխատանքի տեղավորման գրասենյակը»,

կամ ով է կեղծել փաստաթղթերը՝ տուժողներին մոլորության մեջ գցելու համար:

6. Ինչպես են «կենդանի ապ[illegible]» ուղարկել արտերկիր: Այս առումով անհրաժեշտ է պարզել ա[illegible]չ, սկսած անհրաժեշտ փաստաթղթերի ձևակերպումից (ով [illegible]ք ձևակերպել, ինչպիսի հանգամանքներում. եթե նշված [illegible]աթղթերը կեղծ են, ապա կոնկրետ ով և ինչ պայմաններով է [illegible] պատրաստել), վերջացրած ծագման երկրի պետական սահմանը հատելու պահով (ժամանակը, վայրը, կետը. եթե սահմանի հատումը եղել է անօրինական, ապա ում օգնությամբ, ինչ պայմաններով և այլն):
7. Ինչպես է կատարվել զոհերին «աշխատանքի տեղավորելը» արտասահմանում (ով, երբ և որտեղ է նրանց դիմավորել, որտեղ և որպես ինչ են «աշխատել» զոհերը, ինչ են նրանց հայտնել նպատակակետ երկրում նրանց հետագա գտնվելու պայմանների մասին):
8. Ովքեր են եղել հանցավոր խմբի կազմում և ինչպես են բաշխվել դերերը դրա անդամների միջև:

5. Առերեսման մարտավարությունը

Կասկածյալների, տուժողների և վկաների ցուցմունքների միջև հակասությունների առկայության դեպքում հարկավոր է նրանց միջև անցկացնել առերեսումներ: Առանձին դեպքերում հարկավոր է առերեսումից առաջ հանցավոր գործունեության սուբյեկտներին ներկայացնել իրար՝ ճանաչման նպատակով: Հաշվի առնելով, որ տուժողները բավական հաճախ են շփվել կասկածյալների հետ և լավ են ճանաչում նրանց, ճանաչման նպատակով ներկայացնելը կարող է և չպահանջվել:

Առերեսման ընթացքում պետք է ուշադրություն դարձնել, որ մասնակիցները չշփվեն միմյանց հետ՝ քննիչի կողմից անցկացվող քննչական գործողության պլանի շրջանակներից դուրս: Հարկավոր է առերեսման մասնակիցների միջև բացառել ցանկացած խոսակցություն, որը չի նախաձեռնվել քննիչի կողմից:

Առերեսման ժամանակ տուժողների և կասկածյալների ցուցմունքների հաստատման կամ հերքման նպատակով անհրաժեշտ է անհապաղ պարզել և հարցաքննել այն անձանց, ում նրանք նշում են իրենց ցուցմունքներում:

Բացի հարցաքննվող անձանց ցուցմունքների հակասությունները վերացնելուց, առերեսումը կարող է օգնել լուծելու մեկ այլ կարևոր խնդիր: Խոսքը այն վկաների և կասկածյալների վրա դրական ներգործություն ունե-

նալու մասին է, ովքեր թաքցնում են իրենց հայտնի հանգամանքները կամ կեղծում իրենց ցուցմունքները:

Մեթոդապես ճիշտ է առերեսում անցկացնել այն անձանց միջև, ում գործողությունները թրաֆիքինգի սխեմայում համաստեղ են կամ փոխկապակցված: Օրինակ, նման անձանց թվին են դասվում.

1. տուժողը և հանցավոր սխեմայի մասնակիցը, որի հետ տուժողը բախվել է ուղևորության և (կամ) շահագործման ընթացքում,
2. հավաքագրողը և փոխադրողը,
3. փոխադրողը և գնորդը (կամ թաքցնողը),
4. հավաքագրողը և հանցակիցը, որը ձևակերպել է փաստաթղթերը, դրամ տվել ճանապարհի համար և զոհերին ուղարկել արտերկիր,
5. հավաքագրման, փոխադրման կազմակերպիչը և այն անձը, որը զբաղվել է անմիջական շահագործմամբ (գնորդը),
6. պահապանը, վարորդը և այն անձինք, ում շահի համար նրանք աշխատել են թրաֆիքինգի սխեմայի շրջանակներում,
7. Հայաստանի հարևան՝ ԱՊՀ երկրներից մեկի աշխատանքի և սոցիալական զարգացման նախարարության պաշտոնյաները, գործատուները, օրինակ, ֆերմերները, ովքեր նշված նախարարության հետ կնքել են պայմանագրեր օտարերկրյա աշխատուժի օգտագործման մասին:

Առերեսումը նպատակահարմար է կիրառել այն պետական հիմնարկների աշխատակիցներին հարցաքննելու համար, ում պարտականությունների մեջ մտնում են արտասահմանյան անձնագրերի և այլ ճամփորդական փաստաթղթերի ձևակերպումը և տրամադրումը: Հարցաքննվողները կարող են առերեսման ժամանակ մատնացույց անել այն անձանց, ովքեր դիմել են իրենց արագացված կարգով փաստաթղթերի տրամադրման միջնորդությամբ: Այն դեպքում, երբ դիմել են կեղծված փաստաթղթերով, նրանք պարտավոր էին հայտնել կեղծիքի մասին: Առերեսման անցկացումը փաստաթղթերի տրամադրման մասին որոշում կայացնող անձանց և աշխատանքի տեխնիկական, ձևակերպման հետ կապված մասը կատարող աշխատակիցների միջև կարող է օգնել պարզելու, թե ով է միջնորդել արտասահման մեկնող մի քանի անձանց արագացված կարգով փաստաթղթեր տրամադրելու համար, ով է փաստաթղթերը արագացված կարգով ձևակերպելու անմիջական ցուցում տվել, ինչպիսին է շահագրգռված անձանց շրջանակը:

Եթե անցկացվում է առերեսում նման հիմնարկների տեխնիկական անձնակազմի (վարորդներ, ծա[illegible]ներ և այլն) և նրանց ղեկավարների միջև, ապա առերեսման ժամանա[illegible]տարվող հարցաքննության ընթացքում ի հայտ է գալիս հնարավորությ[illegible]պարզելու, թե փաստաթղթերի տրամադրման կոնկրետ ո՞ւմ ցուցումներ[illegible]ատարվել (հատկապես ո՞ր բարձրաստիճան պաշտոնյայի)՝ առանց փա[illegible]թղթերի տրամադրման հիմքի մանրամասն ուսումնասիրության: Այդ ան[illegible]միջև առերեսման ընթացքում հնարավորություն է ծագում նաև մանրամասնելու յուրաքանչյուր աշխատակցի դերը կեղծման մեխանիզմում անձնագրերի ու վիզաների և միգրացիոն ծառայության գծով:

6. Խուզարկության և առգրավման մարտավարությունը

Տվյալ քննչական գործողությունների անցկացման անհրաժեշտության հետ կապված մարտավարական իրավիճակները բխում են կոնկրետ քրեական գործով կատարվող քննության տրամաբանությունից: Քննության նախնական փուլում խուզարկությունը կամ առգրավումն իրականացվում են որպես անհետաձգելի քննչական գործողություններ: Խուզարկության առարկան կարող է լինել բնակարանը, որտեղ կահավորված է «ժամանցի կենտրոնը» կամ թաքցվում են թրաֆիքինգի զոհերը: Խուզարկությունը հարկավոր է անցկացնել առքուվաճառքի և շահագործման բոլոր մասնակիցների բնակության վայրում, ինչպես նաև աշխատավայրում:

Սեռական շահագործման փաստերի քննության առնչությամբ հատուկ նշանակություն ունի խուզարկությունը.

1. ժամանցի ֆիրմայի ղեկավարի աշխատավայրում, որն օգտագործվում է սեռական շահագործման հետ կապված հանցավոր գործունեությունը քողարկելու համար,
2. բարեգործական կազմակերպության շինություններում (տարածքներում), որի աշխատակիցները, իրենց կանոնադրական խնդիրները լուծելու փոխարեն, զբաղվում են փախուստի դիմած մարմնավաճառներին փնտրելով և թաքցնելով,
3. բնակարաններում, որոնք վարձվել են կազմակերպչի կողմից՝ թրաֆիքինգի և սեռական աշխատանքի օգտագործման զոհերի բնակության համար:

Խուզարկությունը նախապատրաստելիս և անցկացնելիս հարկավոր է հաշվի առնել, որ առգրավված առարկաների (օբյեկտ) որակը կարևոր ապացուցողական նշանակություն ունի մեղադրանքի ձևակերպման համար նա-

քննության, ինչպես նաև քրեական գործի դատաքննության ընթացքում: Յաշվի առնելով հանցավոր գո[illegible]ության հաստատված (դարզված) հանգամանքները, մասնակիցների [illegible]ի կարգը, հարկավոր է խուզարկության նախապատրաստման փո[illegible]ղանավորել այս կամ այն ապացույցների հայտնաբերման հնարա[illegible]ունը:

Խուզարկության ժամանակ հ[illegible]ուշադրություն դարձնել և առգրավել հետևյալ առարկաները .

1. կանխիկ դրամ, կրեդիտ քարտեր, ցանկացած տեսակի ֆինանսական գործարքներին առնչվող փաստաթղթեր, անկախ գումարի աննշան լինելուց,
2. փաստաթղթեր, որոնք առնչվում են զոհերի՝ հօգուտ թրաֆիքինգով զբաղվողների կատարած վճարումներին, օրինակ, ամենօրյա ծախսերի գրառումներ, ձեռագիր թերթիկներ՝ վճարումների մասին գրառումներով, հանցավոր գործունեության սուբյեկտների կողմից դրամական փոխանցումների առաքմանը և ստացմանը վերաբերող փաստաթղթեր,
3. ուղևորական փաստաթղթեր, տոմսեր, կտրոններ (կուպոն), անդորրագրեր, նստեցման կտրոններ, ուղեբեռի հաշվետիտակներ (բիրկա) և այլն,
4. անձնագրերի, վիզաների տրամադրմանն առնչվող փաստաթղթեր, գրանցման ցանկացած ձևեր, դեսպանությունների վիզաների բաժիններ ուղղված նամակներ,
5. շահագործման ամենօրյա կազմակերպման հետ կապված փաստաթղթեր, օրինակ, գովազդային նյութեր, զոհի ամենօրյա աշխատանքի հաշվառման, կանչերի թվի, հաճախորդների թվի գրառումներ,
6. տարածքների վարձակալման կամ վարձով տալու մասին փաստաթղթեր, վճարման փաստաթղթեր,
7. հավաքագրման գործընթացին առնչվող փաստաթղթեր, օրինակ, գովազդային նյութերի օրինակներ, նշանակված հանդիպումների գրառումներ, լուսանկարներ և սլայդներ (նեգատիվներ), քասթինգի գրառումներ,
8. օրագրեր, ծոցատետրեր, նոթատետրեր, այդ թվում՝ էլեկտրոնային,
9. համակարգիչներ և փոխարինելի մագնիսական սկավառակներ,
10. բջջային հեռախոսներ և առանձին SIM քարտեր,

11. առևանգված կամ հավաքագրված անձանց շղթայման, խոշտանգման և ստիպողական աշ[illegible]քի միջոցներ,

12. արյան, սերմնահեղուկի կ[illegible]անկողնային պարագաների վրա, օգտագործված պահպան[illegible]ի և սեռական ծառայությունների մատուցման այլ հետքեր,

13. պատառոտված հագուստ, [illegible]ական իրեր, ինչպես նաև գրառումներ, որ թաքուն կատարել են տուժողները:

Թրաֆիքինգի քրեական գործերի քննության մեջ որպես ապացուցողական տեղեկությունների աղբյուր առանձնահատուկ կարևորություն ունեն կապի միջոցները և տեղեկատվական-տեխնիկական միջոցները: Նման սարքավորումների թվին են պատկանում համակարգիչները, տպող սարքերը, ֆաքսի սարքերը, անձնական օրագրերը, բջջային հեռախոսները, ռադիոկայանները, փեյջերները, հեռախոսի պատասխանող սարքի ձայնագրման ժապավենները, տեղեկատվական այլ սարքեր: Նշված սարքերը ենթակա են առգրավման խուզարկության կամ առգրավման ընթացքում և պետք է զննվեն տեղում կամ ուղարկվեն փորձագետներին՝ քննության համար նշանակալից տեղեկությունները դուրս բերելու կամ վերականգնելու նպատակով:

Համակարգչային տեխնիկայի և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի մասնագետների՝ գործով ապացույցներ հանդիսացող տվյալները վերականգնելու ունակությունները վերջին տարիներին զգալիորեն մեծացել են: Կոշտ սկավառակների կուտակիչներում պարունակվող տվյալների վերլուծությունը, էլեկտրոնային փոստով հաղորդագրությունների և դրանց բովանդակության տվյալների արխիվները, ինչպես նաև կասկածյալի (մեղադրյալի) գործունեությունը ինտերնետում կարող են լինել տվյալ սարքավորման տիրոջ կամ օգտագործողի դեմ ներկայացվող մեղադրանքի ապացույցներ:

Համակարգիչների և տեղեկատվական սարքավորումների առգրավման ժամանակ չափազանց կարևոր է տվյալ ոլորտում հատուկ գիտելիքների տիրապետող աշխատակցի կամ մասնագետի մասնակցությունը:

Առգրավումը, ելնելով դրա անցկացման մարտավարական բնույթից, չի կրում զննության բնույթ և կիրառվում է այնպիսի առարկաների և փաստաթղթերի առգրավման համար, որոնց գտնվելու վայրը բավական ստույգ հայտնի է, կամ այնպիսի օբյեկտների համար, որոնց մասին հայտարարել են վկաները կամ տուժողները:

Առգրավման օբյեկտներ կարող են լինել նաև.

- արտասահմանյան անձնագրի և հրավերի ստացմանն առնչվող փաստաթղթերը,

- զբոսաշրջային ընկերությունների փաստաթղթերը՝ տուժողների անունով կարճաժամկետ ությունների ձեռքբերման մասին,
- մեղադրյալի կողմից գրվ ամ ստորագրված) փաստաթղթերը, որոնք կապված են մի խո րդկանց համար տոմսերի ձեռքբերման հետ, ում խաբեությա ել են արտասահման (կամ բերել են արտասահմանից)՝ վաճա շահագործման նպատակով,
- շահագործվող ապօրինի միգրանտների ժամանակավոր գրանցման վկայականները և անձնագրերը, որոնց (միգրանտների) չներկայանալը և թաքնվելու փորձերը կանխելու նպատակով ժամանակավորապես տեղավորում են սոցիալական վերականգնողական կենտրոններում, ընդունիչ-բաշխիչ կետերում, ոչ-կառավարական կազմակերպությունների ապաստաններում և այլն:

7. Ճանաչման ներկայացնելու մարտավարությունը

Մարդկանց թրաֆիքինգի և (կամ) նրանց սեռական աշխատանքի օգտագործմանը մասնակից անձանց ձերբակալման դեպքում նշված անձանց հարկավոր է ներկայացնել տուժողների և վկաների կողմից ճանաչման: Իմաստ չունի ճանաչման նպատակով ներկայացնել այն կասկածյալներին (մեղադրյալներին), որոնց տուժողները և վկաները ճանաչում են ոչ միայն անուններով և մականուններով, այլև ստույգ տեղեկացված են նրանց անձի մասին, հատկապես եթե նրանք իրենց ծանոթներն են: Այն դեպքում, երբ կասկածյալի (մեղադրյալի) մասին տուժողի կամ վկայի ունեցած տեղեկությունները լիովին ստույգ չեն կամ կարող են սխալ լինել, ամեն դեպքում պետք է նրանց ներկայացնել ճանաչման :

Ճանաչման ներկայացնելու ընթացքում որպես ճանաչող անձինք կարող են հանդես գալ ոչ միայն տուժողները, այլև հանցավոր գործունեության երկրորդական մասնակիցներից որևէ մեկը, օրինակ.

ա) «ժամանցի» կենտրոնի պահապանները, ովքեր լավ տեղեկացված են կենտրոնի գործունեության բնույթի և դրա աշխատանքը ղեկավարող անձանց մասին,

բ) վարորդը, որը մարմնավաճառներին ցրում է «կետերում» և առանձին դեպքերում՝ պատվիրատուներից ստանում դրամ ու փոխանցում մարմնավաճառների սեռական աշխատանքն օգտագործող անձին,

գ) առաքիչը (դիսպետչերը), որն ստանում է պատվերները և ծառայում որպես կապող օղակ շահագործման կազմակերպչի, վարորդի և, օրինակ, մարմնավաճառների միջև:

Տարբեր սուբյեկտներին նշված անձանց՝ ճանաչման ներկայացնելու շնորհիվ հնարավորություն է ստեղ[illegible]ճշտել գործող անձանց դերը հանցավոր գործունեության մեխանիզ[illegible]պարզել այն տուժողներին, ովքեր, «կողմնորոշվելով» բարդ իրադր[illegible]մեջ, դարձել են կասկածյալների (մեղադրյալների) փաստացի հանց[illegible]երը: Այդ դեպքում, ճանաչման ներկայացնելուց հետո, հարկավոր է ս[illegible]ցնել ճանաչման ենթակա անձի և «ճանաչողի» առերեսում:

Տվյալ կարգի քրեական գործերով ճանաչման ներկայացնելը ունի երկու մարտավարական առանձնահատկություն, որոնք բխում են հանցավոր գործունեության քննվող մեխանիզմի յուրահատկություններից: Վկաների և տուժողների անվտանգության տեսակետից, ինչպես նաև ճանաչողի վրա հոգեբանական ազդեցությունը կանխելու նպատակով, ճիշտ կլինի տվյալ քննչական գործողությունն անցկացնել այնպիսի պայմաններում, որտեղ բացառվի ճանաչման ենթակա անձի կողմից «ճանաչողին» տեսնելը: Երկրորդ առանձնահատկությունն այն է, որ հանցավոր գործունեության որոշ կատեգորիաների մասնակիցներ, օրինակ, առաքիչները, կարող են հիմնական գործող անձանց հետ տեսողական շփում ունեցած չլինել և վերջիններիս հետ հաղորդակցված լինել միայն հեռախոսով: Այդ նկատառումով, հարկավոր է ներկայացնել նրանց՝ ձայնով ճանաչման նպատակով: Ներկայացնելու այս տեսակը պահանջում է ոչ միայն ճանաչողի նախնական մանրակրկիտ հարցաքննություն, այլև, հնարավոր է, տարբեր անձանց ձայներն ընկալելու նրա ունակության և լսելով (այդ թվում՝ հեռախոսով) զանազանելու կարողության քննչական փորձարարության (էքսպերիմենտ) անցկացում:

8. Ցուցմունքները տեղում ստուգելու մարտավարությունը

Տվյալ քննչական գործողության նպատակը մեղադրյալի, օրինակ, մարդասպանի, գողի, կողոպտիչի, բռնաբարողի, նախապես ստացված ցուցմունքները տեղում ճշտելը և հաստատելն է: Ի դեպ, տվյալ կարգի քրեական գործերի, ինչպես նաև շորթման քրեական գործերի առանձնահատկությունը տուժողի այն ցուցմունքները տեղում ստուգելն է, թե որտեղ են իրենց պահել, ինչու իրենք չեն կարողացել փախչել կամ հաղորդել իրենց դրության մասին, ինչպիսի պայմաններում են աշխատել և պահվել:

Տվյալ կարգի քրեական գործերի քննության առանձնահատություններից մեկը այն հանգամանքն է, որ տուժողների ցուցմունքների ստուգումը տեղում պետք է անցկացվի քննության սկզբնական փուլում: Հակառակ դեպքում, առանց նրանց մասնակցության, կարող են բարդություններ ծագել տուժողներին պահելու և շահագործելու վայրի հայտնաբերման առնչությամբ:

Տուժողների ցուցմունքների ստուգումը տեղում կարող է հերքել մեղադրյալի օրինակ, ֆերմերի ցուցմունք[illegible]ը պնդում է, թե իր աշխատողները (այդ թվում՝ օտարերկրացի) բնակ[illegible]չ թե քողտիկներում կամ գետնատնակներում, այլ՝ ֆերմերային տնտե[illegible]ն տարածքում գտնվող կապիտալ շինության մեջ: Այդ դեպքում մի քան[illegible]ղների ցուցմունքների նմանությունը և տեղում նրանց կողմից բնակ[illegible]ոլոր պայմանների («կենցաղային հարմարությունների») մանրամաս[illegible]ագրությունը կհանդիսանան գործատուին ներկայացվող՝ շահագործման և նրանց ստրկական աշխատանքի օգտագործման նպատակով մարդկանց գնման մեղադրանքի մի մասի էական փաստարկ:

Տուժողի ցուցմունքների ստուգումը կարող է կատարվել հավաքագրման վայրում, որտեղ գիշերային ակումբի մատուցողները, բարմենները, սպասարկող անձնակազմը կարող են լավ ճանաչել հավաքագրողին: Հավաքագրողի մասին տեղեկություններ կարող են պարունակվել նաև ադմինիստրատորի էլեկտրոնային տվյալների պահոցում: Տվյալ տակտիկական իրադրության մեջ տուժողի ցուցմունքները կլրացվեն վերոնշյալ ապացույցներով, որոնք կարող են ստացվել առգրավման և գիշերային ակումբի անձնակազմի հարցաքննության հետևանքով:

9. Դատական փորձաքննությունների նշանակման և անցկացման մարտավարությունը

Մարդկանց թրաֆիքինգի քրեական գործերի քննության ժամանակ դատական փորձաքննության օբյեկտները կենդանի անձինք են (հնարավոր է նաև՝ առևանգված, վաճառված և նախկինում շահագործված անձանց դիակները), մատնահետքերով և կենսաբանական օբյեկտների հետքերով առարկաները, տարբեր տեսակի սևագիր գրառումներ և փաստաթղթեր, ձայնագրություններ և տեսագրություններ, լուսանկարներ: Հանցավոր գործունեության մեխանիզմի առանձնահատկություններով պայմանավորված, հետազոտվող առարկաների շրջանակը կարող է փոքր-ինչ ընդլայնվել:

Օրինակ, եթե զոհին ծեծել են առարկայի օգտագործմամբ, որը նրա մարմնի և հագուստի վրա թողել է առանձնահատուկ հետքեր, ապա տվյալ հանցագործության գործիքի հայտնաբերման դեպքում կարող է անցկացվել տուժողի մաշկի վրա առարկայի հետքերի դատաբժշկական փորձաքննություն և հագուստի վրա «դաստիարակության հետքերի» հետքաբանական փորձաքննություն:

Դատաբժշկական փորձաքննություն: Տվյալ փորձաքննությունը տրամադրում է եզրակացություններ բժշկական և կենսաբանական բնույթի հարցե-

րով: Տվյալ կարգի քրեական գործերի քննության առնչությամբ դատաբժշկական փորձաքննության խնդիրներն [illegible]

ա) թրաֆիքինգի և ստրկակա[illegible]ատանքի օգտագործման զոհերի հայտնաբերված դիակներ[illegible]աքննություն,

բ) տուժողների փորձաքննու[illegible] զոհին հասցված մարմնական վնասվածքների բնույթը և [illegible]ձանը, զոհի առողջությանը հասցված վնասը, անչափահաս և մանկահասակ զոհերի տարիքը որոշելու նպատակով,

գ) իրեղեն ապացույցների փորձաքննություն՝ հետազոտման լաբորատոր մեթոդների կիրառմամբ:

Դիակի փորձաքննության ընթացքում պարզվում են մահվան ժամանակի և պատճառի հարցերի պատասխանները: Սուբյեկտների գործողությունների որակումների տարբերությունների կամ լրացուցիչ որակումների հարցի լուծման դեպքում հնարավոր է, որ պահանջվի մահվան հիմնական պատճառի հարցի պարզաբանում: Մահը կարող է վրա հասած լինել ստրկավաճառի կամ զոհին շահագործողի պատճառած վնասվածքների պատճառով, սակայն մահը կարող է վրա հասած լինել նաև որևէ հիվանդության հետևանքով:

Մահացած զոհերի նկատմամբ գործադրված ծաղրանքների և բռնության ապացույցների առկայության և դիակի հայտնաբերման դեպքում պարզվում է հետևյալը.

- ինչպիսի վնասվածքներ կան դիակի վրա, ինչպիսին են դրանց բնույթը, դասավորությունը (տեղակայությունը), և ինչով կարող էին դրանք պատճառած լինել,
- ո՞ր վնասվածքներն են հասցվել կենդանի ժամանակ, և որոնք՝ մահվանից հետո,
- ինչպիսին է վնասվածքների հասցման հաջորդականությունը,
- հատկապես ո՞ր վնասվածքն է եղել մահվան պատճառ:

Եթե դիակը հայտնաբերվել է այն վայրում, որտեղ նրա հետ շփում ունեցած լինելը մեղադրյալը ժխտում է և նշում ծեծված մարդու պատահաբար այդտեղ գալն ու օգնության դիմելը, ապա պետք է փորձագետի առջև հարց դնել, թե դիակի հայտնաբերման վայրը արդյո՞ք այն վայրն է, որտեղ հասցվել են դիակի զննության ժամանակ հայտնաբերված վնասվածքները: Այս հարցի պատասխանը պարզելուն որոշ չափով կարող է օգնել դեպքի վայրի զննությունը՝ պայքարի հետքեր և այլ նշաններ գտնելու նպատակով, որոնք

ցույց են տալիս զոհի՝ ավելի երկար գտնված լինելն այդ վայրում, որտեղ, մեղադրյալի խոսքերով, նա (զոհը) հ[illegible] է պատահաբար:

Տուժողների փորձաքննությունն[illegible]է տալիս որոշել զոհի առողջությանը հասցված վնասի բնույթը և ա[illegible]ը, շահագործման հետևանքով նրա հյուծման և աշխատունակության [illegible] աստիճանը, ինչպես նաև թրաֆիքինգի և սեռական աշխատանքի [illegible]րծման զոհի տարիքը: Վնասվածքների բնույթի և ծանրության, նրա հյուծման և աշխատունակության կորստի աստիճանի մասին փորձագետի եզրակացությունը մեղադրանքի նյութերում «հաստատում է» տուժողի հարցաքննության ընթացքում տրված ցուցմունքները և նրա զննության արդյունքները:

Զոհի տարիքի բացահայտման հարցը կարող է ծագել այն դեպքում, երբ նրա փաստաթղթերը բացակայում են, և չկան նաև վկաներ, ովքեր բավական ստույգ կբնորոշեին զոհի տարիքը: Ընդ որում, քննիչը պետք է անպայման լուծի, օրինակ, կասկածյալի գործողությունների որակման հարցը՝ ըստ ՀՀ Քրեական օրենսգրքի 132 հոդվածի 2-րդ մասի 1 կետով, 132 (1) հոդվածի 2-րդ մասի 1 կետով, ինչպես նաև 261 հոդվածի 3-րդ մասի 1 կետով և այլնի:

Վնասվածքների դեպքում աշխատունակության կայուն կորստի չափերը հաստատվում են օբյեկտիվ տվյալների և վնասվածքների հնարավոր հետևանքների հիման վրա, ինչպես նաև հաշվի առնելով աշխատունակության կորստի տոկոսների աղյուսակը: Երեխաների աշխատունակության կորուստը որոշվում է՝ ելնելով ընդհանուր դրույթներից: Հաշմանդամների աշխատունակության կայուն կորուստը որոշվում է ինչպես գործնականորեն առողջ մարդկանց դեպքում, անկախ նրանց հաշմանդամության խմբից:

Դատաբժշկական փորձագետը պետք է պարզի. ա) վնասվածքների առկայությունը և բնույթը, բ) վնասվածքների հասցման վաղեմության տարբերությունները, գ) վնասվածքները հասցնելու գործիքը և վնասվածքները հասցնելու միջոցի հատկանիշները (ըստ բժշկական տվյալների):

Վնասվածքներ հասցնելու միջոցներ ասելով՝ նկատի են առնված.

ա) գործողություններ, որոնք տառապանքներ են պատճառում անձանց ուտելուց, խմելուց կամ տաքությունից տևական ժամանակով զրկելու, կամ զոհին առողջության համար վնասակար պայմաններում տեղավորելու կամ թողնելու միջոցով, կամ նման այլ գործողություններ (չարչարանքներ),

բ) գործողություններ, որոնք կապված են բազմակի կամ տևականորեն ցավ պատճառելու հետ՝ կսմթել, կծել. բազմաթիվ, բայց փոքր վնասվածքներ պատճառել բութ կամ սուր-ծակող առարկաներով,

ջերմային գործոնների ազդեցություն և նույնատիպ այլ գործողություններ (խոշտանգումնե

Փորձագետի առաջադրվող հի[illegible]ն հարցերի թվում են.

1. Տվյալ անձի (տուժողի) մր[illegible] արդյոք վնասվածքներ, և եթե այո, ապա ինչպիսի՞ն են դրա[illegible]յթը, քանակը և տեղադրությունը:
2. Ինչպիսի՞ գործիքներով և ա[illegible]ներով կարող էին հասցվել վնասվածքները:
3. Ինչպիսի՞ն են վնասվածքի առաջացման մեխանիզմը, դրա (դրանց) հասցման վաղեմությունը (ժամկետը):
4. Ինչպիսի՞ն է առողջությանը հասցված վնասի ծանրության աստիճանը, նշելով որակող հատկանիշը (վտանգավորությունը կյանքի համար, առողջության քայքայում, աշխատունակության կայուն կորուստ և այլն):
5. Ինչպիսի՞ գործիքով (զենքով) կամ առարկայով և կոնկրետ ինչպե՞ս է վնասվածքը հասցվել տուժողին: Չէ՞ր կարող դա հասցված լինել ներկայացված գործիքով (զենքով), առարկայով:
6. Կարո՞ղ էին տվյալ անձի մարմնին հայտաբերված վնասվածքները հասցված լինել կոնկրետ հանգամանքներում և պայմաններում, որոնք մատնանշում է տուժողը (գործիքների բնույթը, վնասվածքների հասցման պահին դեմքերի փոխադարձ դիրքը և այլն):
7. Վնասվածքը հասցնելու կոնկրետ եղանակի և գործիքի (զենքի), առարկաների (որոնցով հասցվել է վնասվածքը) մասին տուժողի ցուցմունքները համապատասխանո՞ւմ են օբյեկտիվ տվյալներին:
8. Վնասվածքները տուժողին հասցվել են միևնո՞ւյն, թե՞ տարբեր ժամանակ:
9. Կարո՞ղ էին տվյալ վնասվածքները (վնասը) հասցվել տուժողի իսկ կողմից:
10. Ինչպիսի՞ն է տվյալ անձի առողջությանը հասցված վնասի ծանրության աստիճանը:
11. Ինչպիսի՞ն են տուժածի ընդհանուր աշխատունակության կայուն կորստի չափերը:
12. Ինչպիսի՞ն են տվյալ վնասվածքի հնարավոր հետևանքները:

Մի շարք դեպքերում վերջին հարցի պատասխանը տրամադրում է դատաբժշկական փորձագետը համապատասխան մասնագիտությունների

բժիշկների ներգրավմամբ (ակնաբույժ, քիթ-կոկորդ-ականջի մասնագետ և այլն):

Դատակենսաբանական փորձաքննություն: Տվյալ կատեգորիայի քրեական գործերով հետազոտման այս տեսակի օբյեկտները առարկաներն են արյան, սերմնահեղուկի, թքի հետքերը, ինչպես նաև մազերը, մեզը, կղանքը: Կենսաբանական փորձաքննությունը թույլ է տալիս որոշել արյան, սերմնահեղուկի, թքի, մազերի պատկանելությունը: Դա ապացուցում է, որ մեղադրյալի բնակարանում որոշակի գործողություններ, օրինակ, սեռական հարաբերությունները, կատարվել են օտար անձանց կողմից: Մեկ այլ դեպքում տուժողի թքի հետքերով ծխուկների մեծ քանակի առկայությունը նկուղում, կողպեք ունեցող մեկուսացված շինության մեջ և այլն, հաստատում է տուժողների այն ցուցմունքները, որ նրանց պահել են հենց տվյալ շինության ներսում: Այս ամենը, տուժողների ցուցմունքների, կալանքի և խուզարկության արդյունքների հետ միասին ամբողջությամբ վերցված, ներկայացնում է սեռական կամ այլ շահագործման, զննված կամ խուզարկված օբյեկտում նեղվածքի և հակասանիտարական պայմաններում տուժողների գտնված լինելու ապացույց:

Թրաֆիքինգի և ստրկական աշխատանքի օգտագործման զոհերին պահելու շրջանում (վայրում) նմուշների հետազոտման արդյունքները (հողի, հատակի վրա գտնված հետքեր) կվկայեն, որ զոհերը պահվել են՝ առանց կենցաղային տարրական հարմարությունների, առանց զուգարանի: Ի թիվս այլ վկայությունների, փորձագետի եզրակացությունը կլինի նաև մեկ կամ մի քանի տուժողների նկատմամբ իրականացված այնպիսի լիազորությունների ապացույց, որոնք բնորոշ են սեփականության իրավունքին, այսինքն, մարդու տնօրինմանը՝ առանց նրա տարրական ֆիզիոլոգիական պահանջմունքները հաշվի առնելու:

Տվյալ փորձաքննությամբ լուծվող հարցերի թվին են պատկանում հետևյալները.

1. Կա՞ն արդյոք արյուն, սերմնահեղուկ, քրտինք, թուք, մազեր, մաշկի էպիթել ...-ի վրա (*նշվում է հետազոտվող առարկան, օրինակ, սավան, վերմակակալ, պահպանակ, ծխուկներ, ինչպես նաև առարկաներ և գործիքներ, որոնք օգտագործվել են տուժողին ծեծելու, խոշտանգելու, շղթայելու, կապկպելու համար):*

2. Ու՞մ ... *(կախված գործի հանգամանքներից, նշվում է մեղադրվողի, տուժողի, վկայի ազգանունը)* է պատկանում ...-ի վրա *(նշվում է օբյեկտը կամ կենսաբանական օբյեկտների հայտնաբերման վայրը)* հայտնաբերված արյունը, սերմնահեղուկը, թուքը, մազերը, մեզը, կղանքը, մաշկի հատվածները:

3. Ինչպիսի՞ն է այն նյութի անվանումը, որի հետքերը հայտնաբերվել են ... *(նշվում են այն տեղ[illegible]ության մեջ, բաց տեղանքում, քող-տիկում կամ գետնատնակ[illegible]եղից վերցվել են նմուշներ և պատ-րաստվել քերուկներ):*

Ձեռագրագիտական փորձաքնն[illegible]: Ձեռագիր տեքստերի և առանձին գրառումների հետազոտությունները [illegible]ում են դրանց հեղինակներին պար-զելու նպատակով: Ձեռագրագիտական [illegible]րձաքննության արդյունքները, գրավոր տեքստի բովանդակության զննության արդյունքների հետ միասին վերցված, հաշ-վի առնելով նաև դրանց հայտնաբերման վայրը, կարող են լինել ապացույց`

1. այն բանի, որ «ժամանցի» ֆիրմայի առաքիչը վարել է սեռական ծառայությունների մատուցման պատվերների մատյան,
2. այն բանի, որ մարմնավաճառը վարել է անձնական գրառումներ` կապված հաճախորդների հաշվառման, ծախսերի համար աննշան գումարների ստացման, սեռական շահագործման անձնական տպավորությունների հետ,
3. այն բանի, որ մեղադրյալը տուժողին աշխատանքի տեղավորելու, օրինակ, արտասահմանում, պայմանագիր է ստորագրել, որը չի ունեցել իրավաբանական ուժ,
4. այն բանի, որ մեղադրյալը իր ենթականերին գրավոր ձևով կարգադրություններ է արել մարդկանց առքուվաճառքի և շահագործման զոհերին պահելու ռեժիմի մասին,
5. վաճառված տուժողների համար սուբյեկտների միջև վերջնահաշվարկի,
6. այն բանի, որ մեղադրյալը փաստացի տնօրինել է այն բնակարանը, որտեղ տուժողները ենթարկվել են սեռական շահագործման կամ թաքցվել,
7. այն բանի, որ մեղադրյալն ստացել է տոմսեր, ուղեգրեր և այլ փաստաթղթեր` տուժողներին մեկ այլ շրջան կամ արտասահման փոխադրելու համար:

Ձեռագրագիտական փորձաքննության հիմնական խնդիրը ձեռագիր տեքստի կամ ստորագրության հեղինակների հաստատումն է: Բացի հետազոտվող փաստաթղթից, փորձաքննության են ուղարկվում նմուշներ` համեմատության համար, որոնք բաժանվում են երեք կարգի` ազատ, պայմանականորեն ազատ և փորձարարական:

Փորձագետին ներկայացվող հարցերը ձևակերպվում են հետևյալ կերպ.

1. [X]- ի *(նշվում է փաստաթղթի անվանումը կամ այլ աղբյուր, որը պարունակում է ձեռագ[illegible]ի հատվածներ)* տեքստը գրվե՞լ է արդյոք մեղադրյալի [X] (կ[illegible]ժողի կողմից [X]):

2. Տեքստի որոշակի մասը ([illegible]գրություն, *թվային նշում և այլն)* գրվե՞լ է [x] *(նշվում է տուժ[illegible]մ մեղադրյալի ազգանունը):*

3. Ստորագրությունը դրվե՞լ [illegible] *(նշվում է տուժողի ազգանունը)* փաստաթղթի վրա նույն այդ անձի կողմից. եթե ոչ, ապա չի՞ դրվել արդյոք [X] *(նշվում է կասկածյալի կամ մեղադրյալի ազգանունը):*

4. Տեքստը չի՞ գրվել արդյոք միտումնավոր փոխված ձեռագրով կամ ձեռագրի ընդօրինակմամբ [X] *(նշվում է տուժողի ազգանունը):*

5. Ինչպիսի՞ ժամկետում է գրվել հետազոտվող փաստաթղթի տեքստը: Փաստաթղթի տեքստը գրվե՞լ, և ստորագրությունը դրվե՞լ է [X] *(նշվում է տուժողի ազգանունը)* այն ժամանակ, որով թվագրված է հետազոտվող փաստաթուղթը:

Ֆոնոսկոպիկ (Ձայնանույնացման) փորձաքննություն: Տվյալ փորձաքննության անցկացումը թույլ է տալիս խոսակցության և առանձին արտահայտությունների իմաստը «կապել» կոնկրետ կասկածյալի կամ մեղադրյալի հետ: Այսպիսով, տվյալ կատեգորիայի գործերով հետազոտության հիմնական խնդիրն է անձի նույնականացումը (իրենության հաստատումը) բանավոր խոսքի հատկանիշներով, որոնք արտացոլվում են որոշակի ակուստիկական և լեզվաբանական բնութագրերում:

Ֆոնոսկոպիկ փորձաքննության կարող են ուղարկվել գործող անձանց հեռախոսային խոսակցությունների, նրանց անձնական հանդիպումների ձայնագրություններ և տեսագրություններ, օպերատիվ հետազոտության, ստուգիչ գնման և օպերատիվ փորձարարության (էքսպերիմենտ) ընթացքում կատարված ձայնագրություններ: Մագնիսական ձայնագրության զննության և լսման ժամանակ առանձնացվում են կասկածյալների (մեղադրյալների) բանավոր խոսքի հատվածներ, որոնք պարունակում են ապացուցողական նշանակություն ունեցող դարձվածքներ և առանձին արտահայտություններ:

Փորձագետին ներկայացվող հարցերը կարելի է ձևակերպել այսպես.

1. Քանի՞ մարդ է մասնակցել ներկայացված ձայնագրության մեջ գրանցված խոսակցությանը:

2. Ինչպիսի՞ն էր շրջապատող միջավայրը ներկայացված ձայնագրության պատրաստման պահին (շինության բնույթը, կողմնակի ձայների առկայությունը, հիմնական ձայնագրությանն ուղեկցող լրացուցիչ հնչյունների բնույթը):

3. Ձայնագրության մեջ գրանցված խոսքը պատկանո՞ւմ է արդյոք [X] *(նշվում է կասկածյալի կամ մեղադրյալի անունը):*

4. Ձայնագրության ո՞ր հատվածները ո՞ւմ են պատկանում: Ո՞ւմ [X] *(նշվում է կասկածյալի կամ մեղադրյալի անունը)* , թե՞ այլ անձի կողմից են արտասանված *(բառացի նշվում են առանցքային արտահայտությունները, որոնք վկայում են մարդկանց թրաֆիքինգին և սեռական աշխատանքին ուղղված հանցավոր մտահղացման նախապատրաստման և իրականացման մասին)* արտահայտությունները:

5. Ինչպիսի՞ն է ներկայացված ձայնագրության մեջ անհասկանալի մասի բովանդակությունը:

6. Որո՞նք են ներկայացված ձայնագրության մեջ գրանցված ոչ-խոսքային հնչյունների աղբյուրները: Տվյալ մագնիսական ժապավենի վրա ձայնագրված չե՞ն արդյոք որոշակի օբյեկտի արձակած հնչյուններ (կենդանի, ավտոմեքենա, հեռախոս, տեխնիկական կամ կենսաբանական այլ օբյեկտ):

Դատահոտաբանական փորձաքննություն: Տվյալ փորձաքննության օբյեկտ կարող են լինել շահագործելու կամ թաքցնելու վայրում թողնված առարկաներ, որոնք ենթադրաբար պատկանել են կասկածյալին (մեղադրյալին): Նման օբյեկտ կարող է լինել, օրինակ, հագուստը, կոշիկը, գլխարկը, ձեռնոցները, անձնական իրեր (դրամապանակ, նոթատետր, թղթապանակ, օրագիր, պայուսակ և այլն):

Դատահոտաբանական փորձաքննության հիմնական խնդիրներն են՝ թրաֆիքինգի և (կամ) սեռական աշխատանքի օգտագործման կասկածյալի (մեղադրյալի) նույնականության հաստատումը՝ նրա թողած հոտի միջոցով: Նման փորձագիտական հետազոտության առանձնահատկություններից մեկն այն է, որ դրանք, սովորաբար, ավարտվում են նույնականության բացակայության կտրական եզրակացությամբ կամ նման նույնականության առկայության ենթադրական եզրակացությամբ:

Որոշակի ապացուցողական նշանակություն կարող է ունենալ հոտաբանական նմուշառումը, ինչն իրականացվում է մի քանի շների օգտագործմամբ, որոնք հաջորդաբար մշակում են «փորձաքննության» օբյեկտը:

Կախված հանցավոր գործունեության ուսումնասիրվող մեխանիզմի հանգամանքներից և առկա ապացուցողական տեղեկություններից, որոնք կարող են պարունակվել տարբեր օբյեկտներում, հնարավոր է այլ փորձաքննությունների (նույնականացման հետազոտությունների) անցկացում, որոնք թույլ կտան ձևավորել ապացուցողական բազա քրեական գործով: Օրինակ,

լուսանկարների կամ տեսագրությունների հայտնաբերման դեպքում, որոնցում մեղադրյալը պատկերված է տուժո[illegible]ին՝ նրանց թաքստոցի կամ շահագործման վայրում, հնարավոր է *լու[illegible]րներով կամ տեսագրությամբ անձի նույնականացման փորձաքննությ[illegible]*ցկացում: Մեկ այլ դեպքում, քննության ընթացքում կարող են հայտն[illegible]լ տեսահսկողության համակարգի կատարած տեսագրությունը կամ թ[illegible] տեսագրությունը, որտեղ դրոշմված է, թե ինչպես մեղադրյալը մտնում[illegible] շինությունը, որն օգտագործվել է որպես թրաֆիքինգի և ստրկական աշխատանքի օգտագործման զոհերի հավաքագրման, թաքստոցի կամ շահագործման վայր: Այդ դեպքում նույնպես հնարավոր է անձի նույնականացում տվյալ նյութի հիման վրա, հատկապես եթե կասկածյալը (մեղադրյալը) կալանված կամ ձերբակալված է:

U N
D P
ARMENIA